

Nixon in China

**De invloed van Nixon op de heropening van relaties
tussen de Verenigde Staten en China door zijn bezoek in
1972**

Iddo Havinga

3176096

Taal- en Cultuurstudies (Amerikanistiek)

14 augustus 2012

Begeleider: J.H.H. Van den Berk

Inhoudsopgave

Inleiding	3
I Nixons invloed op toenadering tot China in het proces voorafgaand aan het bezoek in 1972	6
1.1 <i>Naoorlogse Chinees-Amerikaanse verhoudingen en veranderingen onder Nixon</i>	6
1.2 <i>Nixons redenen voor toenadering tot China</i>	9
1.3 <i>De exclusiviteit van Nixons overtuigingen</i>	12
1.4 <i>De rol van Kissinger</i>	15
1.5 <i>Conclusie</i>	
II Nixons invloed op toenadering in de uitvoering van het bezoek in 1972	18
2.1 <i>Symboliek en inhoud tijdens het bezoek van Nixon aan China</i>	18
2.2 <i>Taiwan</i>	22
2.3 <i>Nixons aanpak van het bezoek</i>	25
2.4 <i>De rol van China in het slagen van Nixons initiatief</i>	27
2.5 <i>Conclusie</i>	28
III Nixons invloed op toenadering tot China in het verdere verloop van Chinees-Amerikaanse verhoudingen	29
3.1 <i>De gevolgen van Nixons heropening op korte en lange termijn</i>	29
3.2 <i>Nixons China-erfenis onder vuur</i>	31
3.3 <i>Nixons Chinamodel in de eenentwintigste eeuw</i>	34
3.4 <i>Conclusie</i>	35
Conclusie	37
Bibliografie	40

Introductie

Op 21 februari 1972 landde 'The Spirit of '76'¹ op het vliegveld van Beijing. In het vliegtuig zaten president Richard Nixon met zijn vrouw Pat en zijn delegatie, waaronder zijn Nationaal Veiligheidsadviseur Henry Kissinger. Op het vliegveld wachtte premier Zhou Enlai van de Volksrepubliek China de Amerikaanse delegatie op, die een week in China zou verblijven. Nixons bezoek vormde de culminatie van drie jaar voorbereiding in de vorm van onderzoek, intern debat, subtiele toenaderingspogingen en verkennende bezoeken. De heropening van relaties tussen de Verenigde Staten en China die Nixon met zijn bezoek bewerkstelligde maakte een einde aan ruim twee decennia koelte in de betrekkingen tussen de twee landen.

Nixon toonde zich zeer bewust van de verandering die zijn bezoek betekende en sprak er graag in grote termen over. Zo typeerde hij aan het einde van de week het bezoek als '*the week that changed the world*'.² In 1988, nadat het Watergateschandaal de positie had ingenomen van het meest met Nixon geassocieerde aspect van zijn presidentschap, benadrukte de voormalige president zelf nog eens zijn overtuiging van zowel de historische importantie van de toenadering tot China als zijn unieke rol erin: '*We changed the world. If it wasn't for the China initiative, which only I could do at that point, we would be in a terrible situation today with China aligned with the Soviet Union and with the Soviet Union's power*'.³

Historici en andere auteurs lijken zowel het belang van Nixons initiatief als het feit dat hij de aangewezen persoon was om de onderneming in juiste banen te leiden te beamen.⁴ Wel is er debat over waar deze twee kwalificaties precies uit blijken. Waar de een Nixons verdiensten vooral ziet in de directe gevolgen op korte termijn, zoals de positieve invloed die de heropening had op detente met de Sovjet-Unie⁵, ziet de ander het belang vooral op langere termijn, waarbij de nadruk meer wordt gelegd op het feit dat Azië als werelddeel nog in opmars is en dat Nixons prestatie vooral een goede

---

¹ Nixon had Air Force One omgedoopt ter gelegenheid van de aanstaande *Bicentennial*, de viering van tweehonderd jaar Amerikaanse onafhankelijkheid.

² R. Nixon, *RN: The Memoirs of Richard Nixon* (New York 1978) 280.

³ J. Hoff, *Nixon Reconsidered* (New York 1994) 200.

⁴ Zie: M. MacMillan, 'Nixon, Kissinger and the Opening to China', in: F. Logevall en A. Preston (ed.), *Nixon in the World* (Oxford 2008) 107.; J. Hoff, *Nixon Reconsidered*, 200.; J. Mann, *About Face: A History of America's Curious Relationship with China, from Nixon to Clinton* (New York 2000) 195.

⁵ Zie: R. Dallek, *Nixon and Kissinger* (New York 2007) 300.; MacMillan, 'Nixon, Kissinger' 107.; E. Ladley, *Nixon's China Trip* (Lincoln 2002) 1.

opmaat was voor het in de huidige en toekomstige tijd onderhouden van goede relaties met dat werelddeel.⁶

Ook Nixons bepalende rol in het succes van de toenadering wordt op verschillende manieren geduid. Enerzijds wordt er op gewezen dat de tijd voor heropening simpelweg rijp was.⁷ Anderzijds wordt er gesteld dat Nixon wel degelijk over cruciale kwalificaties beschikte, waardoor het initiatief een succes kon worden⁸. Ook zijn er auteurs die stellen dat Nixon wel een unieke rol speelde in de heropening, maar dat de manier waarop hij dat deed een verkeerd patroon heeft gezet voor latere verhoudingen met China.⁹ In dit onderzoek zal worden ingegaan op de vraag in hoeverre Nixon inderdaad een bepalende rol speelde in de heropening van relaties met China en zal worden vastgesteld waar zijn invloed op het vormgeven van het initiatief uit blijkt t.

Juist Nixons overtuiging dat alleen hij in staat was de heropening succesvol uit te voeren maakt onderzoek naar dit initiatief belangrijk. Binnen een democratisch en bureaucratisch regeringssysteem als in de Verenigde Staten zijn naast de president zelf vele partijen betrokken bij het bepalen van buitenlands beleid. Als schoolvoorbeeld van een '*Presidentially imposed, Presidentialy-initiated*'¹⁰ onderneming vormt Nixons initiatief hierbij een interessante casus in de vraag in hoeverre een Amerikaanse president desondanks toch bepalende invloed kan uitoefenen op buitenlands beleid. In welke mate is de persoonlijke aanpak van een president bepalend op de vormgeving aan buitenlands beleid en wat zijn de gevolgen zijn van een dergelijk persoonsgebonden initiatief? In dit onderzoek worden geprobeerd een antwoord te formuleren op deze vragen aan de hand van het bestuderen van de invloed van Nixon op de heropening tot China tussen 1969 en 1972.

Om de precieze invloed en implicaties van Nixons keus om toenadering te zoeken tot China beter te kunnen duiden is het eerst nodig te kijken hoe en in welke context Nixon tot zijn beleid kwam. In het eerste hoofdstuk zal daarom worden gekeken naar het beleid dat de Verenigde Staten voor de heropening voerde. Vervolgens zal worden

---

⁶ M. MacMillan, *Nixon and Mao: The Week that Changed the World* (New York 2007) xxi-xxii.

⁷ MacMillan, *Nixon and Mao*, 6.

⁸ Zie: H. Kissinger, *White House Years* (Boston 1979) 163.; Mann, *About Face*, 16.

⁹ Zie: Mann, *About Face*, 50-51.; N. Bernkopf Tucker, 'Taiwan Expendable? Nixon and Kissinger go to China', *The Journal of American History* 92:1 (2005) 109-135.; M.J. Friedman, 'Nixon as Scapegoat, Even on China', *Orbis* 44:4 (2000) 647-665.

¹⁰ R. J. Art, 'Bureaucratic Politics and American Foreign Policy: A Critique', *Policy Sciences: An International Journal* 4 (1973) 482, geciteerd in: Hoff, *Nixon Reconsidered*, 195.

behandeld hoe Nixon over dit beleid dacht, wanneer zijn ideeën hierover tot stand kwamen en op welke manier hij vervolgens veranderingen aanbracht in dit beleid. Daarna worden zijn redenen en drijfveren om toenadering te zoeken behandeld, waarna wordt gekeken hoe uniek en baanbrekend zijn overtuiging nu echt was. Vervolgens wordt een analyse gemaakt van de verhouding tussen Nixon en zijn veiligheidsadviseur Kissinger in het tot stand komen van het initiatief. Aan de hand van deze invalshoeken zal een antwoord geformuleerd worden op de deelvraag: hoe blijkt Nixons invloed op de heropening uit het proces dat leidde tot het bezoek in 1972?

In het tweede hoofdstuk zal worden gekeken naar de manier waarop Nixon het initiatief zelf daadwerkelijk tot uitvoering bracht. Daarbij zal eerst worden ingegaan op het bezoek zelf, waarbij zowel de symboliek als de inhoud van de onderhandelingen die werden gevoerd wordt geanalyseerd. Bijzondere aandacht wordt hierbij gegeven aan Taiwan, het meest controversiële onderwerp tijdens het bezoek. Vervolgens wordt de vraag behandeld hoe Nixon zijn bezoek aanpakte. Hoe ging hij om met de ideologische en verschillen en hoe bepalend was zijn diplomatieke aanpak? Als laatste wordt gekeken in hoeverre het succes van Nixons bezoek afhing van de houding van China. Door deze punten te behandelen wordt een antwoord gegeven op de vraag: hoe blijkt de invloed van Nixon uit de praktische uitvoering van het bezoek zelf?

In het derde hoofdstuk zal Nixons invloed op de heropening van China worden geanalyseerd door te kijken naar de nalatenschap van het China-initiatief. Eerst wordt aandacht besteed aan de effecten van Nixons toenadering op korte en lange termijn. Daarna wordt er gekeken naar de mate waarin Nixons aanpak latere diplomatieke verhoudingen tussen de Verenigde Staten en China heeft beïnvloed, waarbij bijzondere aandacht wordt gegeven aan de kritiek die ontstond op de 'Nixonmethode'. Als laatste wordt behandeld hoe Nixons initiatief kan worden gezien in het licht van de veranderde verhoudingen sinds het einde van de Koude Oorlog en de economische en militaire opkomst van China. Hoe blijkt Nixons invloed uit het verdere verloop van de Chinees-Amerikaanse verhoudingen sinds zijn bezoek in 1972?

Aan de hand van deze drie deelvragen wordt de hoofdvraag van deze scriptie beantwoord: in hoeverre heeft Nixon met zijn bezoek in 1972 bepalende invloed uitgeoefend op de heropening van diplomatieke relaties tussen de Verenigde Staten en China?

Hoofdstuk I   Nixons invloed op toenadering tot China in het proces voorafgaand aan het bezoek in 1972

Aan het begin van Nixons presidentschap verwachtten weinig mensen dat Nixon binnen enkele jaren succesvol toenadering zou hebben gezocht tot China.¹¹ Toch zette Nixon een proces in gang dat in hoog tempo zou leiden tot de heropening van relaties met China. In dit hoofdstuk wordt behandeld hoe en in welke context Nixon tot de keus kwam dit proces in gang te zetten. Eerst wordt gekeken naar de positie van de Verenigde Staten tegenover China voor Nixons presidentschap, het ontstaan van Nixons ideeën daarover en de manier waarop hij die als president implementeerde. Als tweede zal worden gekeken naar de redenen en overtuigingen die aan Nixons beleid ten grondslag lagen, waarna de vraag wordt behandeld hoe revolutionair en uniek hij hierin was. Als laatste wordt gekeken naar de rol die Kissinger speelde in dit nieuwe beleid. Hiermee wordt een antwoord geformuleerd op de deelvraag: hoe blijkt de invloed van Nixon uit het proces dat leidde tot het bezoek in 1972?

1.1 Naoorlogse Chinees-Amerikaanse verhoudingen en veranderingen onder Nixon

Sinds het uitroepen van de Volksrepubliek China 1949 waren de relaties tussen de Verenigde Staten en China tot een minimum beperkt. Na het einde van de Tweede Wereldoorlog toonde de Verenigde Staten zich, na een periode van interne verwarring over de in te nemen positie tegenover de verschillende machtspartijen in China,¹² gematigd sympathiek tegenover de Guomintang, de politieke partij onder leiding van Jiang Jieshi¹³ die tussen 1927 en 1949 met de Communistische Partij streed om het leiderschap van de Chinese Republiek.¹⁴ Nadat de Communistische Partij de Guomintang van het Chinese vasteland verdreven had bleven er stemmen binnen de Verenigde Staten die beargumenteerden dat het slim was om juist de Communisten te

---

¹¹ W. Geoffrey, 'Nixon, Kissinger and the rapprochement to China', *International Affairs* 83:4 (2007) 763-781, 764.

¹² P.A. Varg, *The Closing of the Door: Sino-American Relations 1936-1946* (East Lansing 1973) 136-137.

¹³ In dit onderzoek wordt het pinyin-systeem voor transliteratie van Chinese namen gebruikt. In het vroeger meer gangbare Wade-Gilessysteem wordt zijn naam weergegeven als het Chang Kai-Shek.

¹⁴ MacMillan, *Nixon and Mao*, 99-100.

steunen, daar de mogelijkheid bestond dat die in de toekomst zich af zouden kunnen keren van hun bondgenoot de Sovjet-Unie.¹⁵ Al snel raakten de Koude Oorlog-verhoudingen echter dusdanig geconsolideerd dat deze ideeën tegen het midden van 1950 nauwelijks nog ruimte kregen in de Amerikaanse politiek. De Korea-oorlog die in 1953 uitbrak, waarin Noord-Korea behalve door de Sovjet-Unie ook werd gesteund door de Volksrepubliek China¹⁶ en Zuid-Korea hulp kreeg van de Verenigde Staten, vormde een definitieve breuk tussen de twee naties.¹⁷

De Volksrepubliek China zelf begon zich intussen steeds meer te isoleren van de westerse wereld, die als bedreiging werd gezien voor het communistische gedachtegoed. Buitenlanders werden als potentiële spionnen gezien en het land uitgezet.¹⁸ Tussen de Verenigde Staten en de Volksrepubliek vond nagenoeg geen uitwisseling meer plaats.¹⁹ Alleen het hoogst noodzakelijke werd besproken via onregelmatig contact tussen Chinese en Amerikaanse diplomaten in Warschau.²⁰

Ook Nixon leek in zijn vroege politieke carrière een grote tegenstander van de Volksrepubliek China,²¹ die hij toen beschouwde als een exponent van het Sovjet-communisme.²² Vanaf de jaren zestig laat hij echter steeds vaker weten geïnteresseerd te zijn in hernieuwde contacten met de Volksrepubliek, dan nog ook door Nixon 'Red China' genoemd. Een voormalige toesprakenschrijver voor Nixon, James Humes, beschrijft een moment in 1959 waarop Nixon, dan nog vicepresident onder Eisenhower, hem toevertrouwt: 'Someday I'm going to China', waarop Humes antwoordt: 'Formosa?'.²³ Nixon antwoordt: 'I said China, didn't I?'.²⁴

In publieke vorm kwamen Nixons gedachten over toenadering tot China voor het eerst duidelijk naar voren in een artikel dat hij schreef in *Foreign Affairs* in oktober 1967. Hij schrijft daarin: '[...] we simply cannot afford to leave China forever outside of the

---

¹⁵ MacMillan, *Nixon and Mao*, 101.

¹⁶ In dit onderzoek wordt met 'China' de Volksrepubliek China aangeduid. Enkel in de gevallen waarin duidelijk onderscheid moeten worden gemaakt tussen de Republiek China op Taiwan en de Volksrepubliek China wordt gesproken over 'Volksrepubliek China'.

¹⁷ MacMillan, *Nixon and Mao*, 201.

¹⁸ MacMillan, *Nixon and Mao*, 101.

¹⁹ Ibidem, 105.

²⁰ Ibidem, 108.; H. Kissinger, *White House Years*, 165.

²¹ Ladley, *Nixon's China Trip*, 2.

²² Mann, *About Face*, 16.

²³ Oude benaming voor Taiwan.

²⁴ J. Humes, 'China: 40 years later: Nixon spent years planning historic trip', *Pueblo Chieftain*, 19 februari 2012.

family of nations, there to nurture its fantasies, cherish its hates and threaten its neighbors. There is no place on this small planet for a billion of its potentially most able people to live in angry isolation.'²⁵ Hij zag daarbij toenadering nog wel als iets dat pas op langere termijn zou kunnen plaatsvinden.²⁶ Hoewel Nixon dus al in een vroeg stadium bezig was China, toonde hij zich pas later meer eenduidig in zijn motivatie. Kissinger beschrijft hoe Nixon zich in het eerste jaar van zijn presidentschap nog wisselvallig toonde in zijn positie tegenover China. Op het ene moment benadrukte hij de noodzaak tot heropening, terwijl hij op het andere moment suggereerde dat de agressieve aard van China toenadering op korte termijn onmogelijk maakte.²⁷

Het is daarom ook misschien niet vreemd dat China aanvankelijk nauwelijks reageerde op de verschillende signalen die Nixon liet afgeven door Amerikaanse diplomaten over zijn interesse tot hernieuwd contact.²⁸ In 1970 lieten Chinese diplomaten echter voor het eerst weten open te staan voor hernieuwde gesprekken. Nixon reageerde met een serie versoepelingen op het gebied van reizen en handel naar China.²⁹ Hij gaf een veelzeggend signaal af toen hij tijdens een staatsbanket in Polen de Volksrepubliek China voor het eerst bij zijn naam noemde, in plaats van te spreken over 'Red China'.³⁰ China nodigde op haar beurt, tot blijde verrassing van Nixon,³¹ het Amerikaanse tafeltennisteam uit, dat op dat moment deelnam aan een toernooi in Japan, om China te bezoeken.³² Het afgeven van subtiele signalen via deze weg kwam daarom bekend te staan als '*ping-pong diplomacy*'.

De communicatie werd concreter via een serie aftastende uitwisselingen, waarbij de communicatie verliep via de Roemeense president Nicolae Ceaușescu en de Pakistaanse president Yahya Khan. In mei 1971 besloot Nixon de volgende stap te nemen en een bezoek aan de Volksrepubliek China voor te stellen.³³ Na positief antwoord vanuit China bracht Kissinger in juli 1971 eerst een verkennend bezoek aan Beijing. De missie, met de codenaam Polo, werd, zoals bijna alle diplomatieke

---

²⁵ R.M. Nixon, 'Asia after Viet Nam', *Foreign Affairs* 46:1 (1967) 111-136., geciteerd in: H. Kissinger, *White House Years*, 164.

²⁶ Geoffrey, 'Nixon, Kissinger and the rapprochement', 764.

²⁷ Kissinger, *White House Years*, 169-170.

²⁸ J.C. Humes en J.D. Ryals, "Only Nixon": *His Trip to China Revisited and Restudied*, (New York 2009) 41.; R. Nixon, *RN*, 545.

²⁹ Nixon, *RN*, 545.

³⁰ MacMillan, *Nixon and Mao*, 172.

³¹ Nixon, *RN*, 548.

³² MacMillan, *Nixon and Mao*, 178.

³³ Nixon, *RN*, 551.

uitwisselingen met China tot dan toe, in het diepste geheim uitgevoerd. Joan Hoff stelt dat Nixon en Kissinger nooit een volledige verklaring hebben gegeven voor deze extreme geheimzinnigheid.³⁴

Toch zijn er wel verklaringen te geven voor de keus voor geheimhouding. Ten eerste konden Nixon en Kissinger door eigen, geheime kanalen te hanteren de communicatie zo veel mogelijk in eigen hand houden, zonder daarbij rekening te hoeven houden met instanties zoals het Ministerie van Buitenlandse Zaken, dat door Nixon voornamelijk als tegenwerkend werd gezien.³⁵ In een gesprek enkele dagen voor het bezoek praten Kissinger en Nixon uitgebreid over manieren om Rogers zoveel mogelijk buiten het proces te houden.³⁶ Dit werd een patroon gedurende het hele initiatief.³⁷ De tweede reden, door Nixon en Kissinger zelf aangehaald, is dat zij bang waren dat het initiatief uit zou lekken en op die manier door conservatieve Amerikaanse kritiek vroegtijdig tot een einde zou komen.³⁸ Ten derde zou lekken ook kunnen leiden tot negatieve invloed op de onderhandelingen met de Sovjet-Unie.³⁹

Hoewel de eigenwijze regeringsstijl van Nixon vaak zorgde voor interne ruzies en egobotsingen,⁴⁰ valt er wat voor te zeggen dat juist deze benadering van het in gang zetten van het proces tot toenadering van er voor zorgde dat het China-initiatief zo snel tot stand kon worden gebracht. Kissinger stelt dat Nixons stijl van regeren bij uitstek geschikt was voor het China-initiatief.⁴¹

De geheimzinnigheid werd opgeheven toen Nixon op 15 juli 1971 op televisie aankondigde dat hij zelf een bezoek zou gaan brengen aan het Chinese vasteland. Polo II, een tweede voorbereidend bezoek door Kissinger dat na de televisieboodschap plaatsvond, werd vervolgens openlijk afgelegd.

---

³⁴ Hoff, *Nixon Reconsidered*, 199.

³⁵ MacMillan, *Nixon and Mao*, 170.; Kissinger, *On China*, (New York 2011) 236.

³⁶ Conversation Between President Nixon and his Assistant for National Security Affairs, February 14, 1972, 4:09–6:19 p.m., Document 192, *Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume XVII, China, 1969–1972* (Washington D.C. 2005) <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d192> (13 augustus 2012).

³⁷ Mann, *About Face*, 30.

³⁸ MacMillan, *Nixon and Mao*, 172.; J. Mann, *About Face*, 30.

³⁹ Kissinger, *White House Years*, 179.; J. Hoff, *Nixon Reconsidered*, 199.

⁴⁰ Mann, *About Face*, 40.

⁴¹ Kissinger, *White House Years*, 163.

1.2 Nixons redenen voor toenadering tot China

Nixon toonde een sterke overtuiging dat verandering in het beleid richting de Volksrepubliek China nodig was. Om na te gaan welke rol deze overtuiging had in het uitvoeren van het initiatief tot heropening is het nodig om te kijken welke gedachten en redenen aan deze overtuiging ten grondslag lagen.

Allereerst had Nixon sterk het idee dat hij de een van de weinigen was 'door had' dat Azië van belang was op globaal niveau. Volgens hem waren '*many Americans [...] primarily Europeanists in their approach to foreign affairs, dismissing Asia as relatively unimportant*'.⁴² Nixon daarentegen herkende Azië als werelddeel in opkomst en haar potentieel om in de nabije toekomst een bepalende wereldmacht te worden⁴³. Hij zag zichzelf hierin als een voortrekker. Tijdens een reis langs verschillende wereldleiders die hij in 1967 als burger maakte bracht Nixon het onderwerp China en Azië vaak ter sprake en vroeg hij de leiders om hun mening. Volgens Nixon stelden zelfs leiders die voorheen niet geloofden in toenadering tot China hem toen in het gelijk.⁴⁴ Terugkijkend beaamt Kissinger dat Nixon beschikte over een '*unique grasp of long-term international trends*'.⁴⁵

Parallel aan zijn overtuiging dat Azië niet langer genegeerd kon worden zag Nixon ook een groot gevaar in een machtig, maar geïsoleerd China. Het openen van communicatielijnen betekende voor Nixon een strategische zet. Door met China te gaan praten voordat het daadwerkelijk een invloedrijke wereldmacht werd, hoopte Nixon te voorkomen tegen die tijd plotseling geconfronteerd te worden met een machtige vijand die, als communistische rebelstaat zonder internationale bindingen, vrij spel had.⁴⁶ Nixon zag het hierbij als Amerikaanse verantwoordelijkheid om de wereld te beschermen tegen dit dreigende gevaar.⁴⁷ Hoff stelt dat Nixon China zag als een land dat gevaarlijk was omdat het werd geleid door irrationele leiders. Door toenadering van een

---

⁴² Nixon, *RN*, 282.

⁴³ Nixon, *RN*, 282.

⁴⁴ Ibidem, 283.

⁴⁵ Kissinger, *On China*, 263.

⁴⁶ Nixon, *RN*, 281-282.; Gesprek tussen Nixon, Barend Biesheuvel, Alexander Haig, en J. William Middendorf, 26 januari 1972, Conversation Number: 656-10 Excerpt 1 (1:24), *Nixon Presidential Library & Museum*, 'Nixon's trip to China', <http://www.nixonlibrary.gov/virtuallibrary/tapeexcerpts/chinatapes.php> (12 augustus 2012).

⁴⁷ Nixon, *RN*, 343.; MacMillan, *Nixon and Mao*, 7.

rationeel land als de Verenigde Staten zou China uit deze status van onverantwoordelijkheid kunnen worden verlost.⁴⁸

Naast Nixons inzicht in de veranderde wereldverhoudingen vormde toenadering tot China ook een manier om druk uit te oefenen op de Sovjet-Unie, met wie de Verenigde Staten op dat moment de SALT-overleggen over wapenvermindering voerde. Als gevolg van de breuk tussen de Volksrepubliek China en de Sovjet-Unie die begin jaren zestig ontstond was het traditionele Koude Oorlog-idee van een groot communistisch blok, bestaande uit de Sovjet-Unie en China en hun invloedssferen, vervangen door een nieuw perspectief waarbij er meer onderscheid werd gemaakt tussen de verschillende communistische naties.⁴⁹ Dit nieuwe Koude Oorlog-paradigma leidde onder het beleid van Nixon en Kissinger tot een diplomatieke aanpak die vaak aangeduid wordt met '*Nixinger triangularization*'. Dit hield in dat er werd gestreefd naar goede relaties met zowel de Sovjet-Unie als China, waarbij de Verenigde Staten zich comfortabel in de middenpositie kon manoeuvreren terwijl de beide andere partijen tegen elkaar uitgespeeld konden worden.⁵⁰

Een andere situatie waarop Nixon hoopte dat heropening positieve invloed zou kunnen hebben was de Vietnamoorlog. Hoff stelt dat Vietnam zelfs de oorspronkelijke hoofdreden was om toenadering te zoeken tot China.⁵¹ De rol die de Vietnamoorlog speelde in Nixons afwegingen blijkt echter niet eenduidig. In zijn vroegere uitingen over toenadering noemt Nixon Vietnam vaak juist als een obstakel. In 1967 zei Nixon dat hij toenadering tot China onmogelijk achtte zolang de oorlog in Vietnam nog niet was afgerond.⁵² China bleek Vietnam echter minder als een struikelblok te ervaren dan gedacht⁵³ en de rol van Vietnam verplaatste van obstakel naar mogelijke inzet van onderhandelingen. Margaret MacMillan laat zien hoe Kissinger herhaaldelijk Zhou Enlai probeerde te bewegen tot het uitoefenen van invloed op Vietnam. China bleek echter nauwelijks bereid hier een rol in te spelen.⁵⁴ Toch bleef Nixon Vietnam zien als een reden om het China-initiatief te doen slagen, hoewel de kans op Chinese hulp op de vooravond van Nixons bezoek klein leek. Als hij in het vliegtuig naar Beijing de

---

⁴⁸ Hoff, *Nixon Reconsidered*, 195.

⁴⁹ G. H. Chang, *Friends and Enemies: The United States, China, and the Soviet Union, 1948-1972* (Stanford 1990) 2-4, 289.

⁵⁰ Chang, *Friends and Enemies*, 289.; Kissinger, *White House Years*, 165.

⁵¹ Hoff, *Nixon Reconsidered*, 201.

⁵² Nixon, *RN*, 281.

⁵³ Humes en Ryals, "Only Nixon" 36., Nixon, *RN*, 547.

⁵⁴ MacMillan, *Nixon and Mao*, 269-271.

Amerikaanse belangen nog eens op een rijtje zet, zet Nixon dan ook een vraagteken achter 'Indochina'.⁵⁵

Behalve diplomatieke en geopolitieke ambities had Nixon ook binnenlandse politieke belangen in het doen slagen van het initiatief. Nixon was bijna aan het einde van zijn eerste termijn en met de verkiezingen in het vooruitzicht zou een geslaagd China-initiatief hem kunnen helpen herkozen te worden.⁵⁶ De grote termen waarmee Nixon achteraf over zijn bezoek sprak gaven dan ook niet alleen blijk van zijn overtuiging, maar hadden ook als doel om te benadrukken Nixon een unieke prestatie had geleverd. Nixon zette deze strategie vaker in: bij een doorbraak in het SALT-overleg met de Sovjet-Unie in 1971 zorgde hij ervoor dat werd benadrukt dat men deze doorbraak aan hem te danken had.⁵⁷ Nixon hechtte sterk aan zijn imago van sterke leider die bij uitstek geschikt was voor buitenlandse politiek.⁵⁸ Kissinger stelt dat daarom ook juist hij gekozen werd om de voorbereidende bezoeken af te leggen. Anderen zouden door een dergelijke rol te spelen automatisch een rol in de schijnwerpers krijgen, terwijl Nixon juist de aandacht op zichzelf gericht wilde houden. Kissinger zou, als dienende assistent van de president, beter gecontroleerd kunnen worden.⁵⁹ Uit notities van Haldeman blijkt dat Nixon zich hier inderdaad zorgen om maakte. Ook wat Kissinger betreft bleef hij bezorgd: hij was bang dat Kissinger teveel eigen initiatief zou tonen en daardoor gezien zou worden als de ware kracht achter het initiatief.⁶⁰

Achter Nixons initiatief zat dus een web van redenen en belangen, die allen bijdroegen aan de voortvarende manier waarop Nixon het proces van heropening in gang zette. Zowel zijn overtuiging dat China niet langer genegeerd kon worden als zijn angst voor de toekomstige supermacht China, gecombineerd met de mogelijke politieke voordelen betreffende de Sovjet-Unie, de Vietnamoorlog en zijn herverkiezing en politieke imago zorgde voor een sterke determinatie om heropening te zoeken met China.

---

⁵⁵ Nixon Presidential Library & Museum, White House Special Files, President's Personal Files, Box 7, Folder "China Notes", geciteerd in: Mann, *About Face* 13-14.

⁵⁶ Mann, *About Face*, 28.

⁵⁷ Dallek, *Nixon and Kissinger*, 287.

⁵⁸ Mann, *About Face*, 55.

⁵⁹ PBS, 'Kissinger Video Interview', *Nixon's China Game*, <http://www.pbs.org/wgbh/amex/china/sfeautre/kissinger.html#> (12 augustus 2012).

⁶⁰ Hoff, *Nixon Reconsidered*, 200.; MacMillan, *Nixon and Mao*, 57.

1.3 De exclusiviteit van Nixons overtuigingen.

Hoewel Nixon een combinatie van drijfveren bezat die er toe leidde dat hij op voortvarende wijze zijn initiatief tot uitvoering kon brengen, is het belangrijk na te gaan hoe oorspronkelijk en uniek zijn ideeën en drijfveren waren. Hoe revolutionair was Nixon hierin?

Ten tijde van het aantreden van Nixon als president waren er al geleerden die opriepen tot toenadering. Hij benadrukt echter dat deze oproepen vaag bleven en geen inzicht toonden in de geopolitieke mogelijkheden en implicaties.⁶¹ Hoewel Kissinger daarbij stelt dat ook Nixons plannen aan het begin van zijn presidentschap nog onuitgewerkt waren, toonde Nixon zich toch al snel een stuk verder in zijn overtuigingen dan zijn tijdgenoten. In een studie uit 1971 over toenadering tot China, bedoeld als bundeling aanbevelingen voor de Nixon-regering, benadrukken de auteurs nog vooral de problemen, onbekendheid met en het gebrek aan kennis over China. Terwijl het heropeningproces van Nixon al in een vergevorderd stadium was en Nixon al overging tot het voorstellen van een presidentieel bezoek, roepen de auteurs van de studie nog op tot voorzichtigheid en risicovermijding.⁶² Terwijl Nixon en Kissinger hun triangularizatiepolitiek al lang een breed aan het uitwerken waren, achten de onderzoekers de Verenigde Staten *'ill equipped to plan or even think with much depth about how best to handle this fearsome triangular relationship'*.⁶³ Het tot dan toe gangbare idee van China als onbenaderbaar blijkt ook uit de reactie van de Amerikaanse ambassadeur in India als Nixon hem in 1967 vertelt over zijn ambities: volgens hem was de deur naar China *'locked and bolted'*.⁶⁴

Dit betekende echter niet dat het idee van toenadering tot China voor Nixons presidentschap niet bestond. In de vroege jaren zestig pleitten de Amerikaanse ambassadeur Adlai Stevenson en minister van buitenlandse zaken Dean Rusk al voor herziening van het China-beleid.⁶⁵ Ook Nixons voorgangers John Kennedy en Lyndon Johnson spraken beiden hun interesse uit in een herevaluatie van de Amerikaanse

---

⁶¹ Kissinger, *White House Years*, 165.

⁶² R. Moorstein en M. Abramowitz, *Remaking China Policy: US-China Relations and Governmental Decisionmaking* (Cambridge 1971) 59.

⁶³ Moorstein en Abramowitz, 49.

⁶⁴ Mann, *About Face*, 18.

⁶⁵ MacMillan, *Nixon and Mao*, 111.

positie tegenover China,⁶⁶ evenals Nixons tegenstanders in de presidentsverkiezingen, de Republikein Nelson Rockefeller en de Democratische kandidaat Hubert Humphrey. Nixon was echter de eerste die in de positie verkeerde om deze ideeën uit te werken en tot uitvoering te brengen. Stevenson en Rusk hadden nog enkel losse meningen over het erkennen van de Volksrepubliek in de Verenigde Naties, terwijl Nixons tegenkandidaten nooit de macht kregen om hun ideeën in beleid om te zetten. In het geval van Kennedy en Johnson vormde de eerste escalatie van de Vietnamoorlog een obstakel: Kennedy zag China daarbij als verantwoordelijk voor de Vietnamoorlog, terwijl onder Johnson de oorlog dusdanig escaleerde dat de verhouding tussen China en de volgens China agressieve en imperialistische Verenigde Staten teveel op scherp stond om ruimte te bieden aan een toenadering.⁶⁷ Tegen de tijd dat Nixon president was waren de omstandigheden echter veranderd.

Allereerst was door de breuk tussen de Sovjet-Unie en China begin jaren zestig het traditionele Koude Oorlog-adagium van het Westen versus een groot communistisch, monolithisch blok aan het veranderen. De intensiteit van de angst voor het communisme was afgenomen.⁶⁸ Nixon verklaarde tijdens het latere bezoek tegen Zhou dat zijn vroegere ondubbelzinnig negatieve ideeën over communistisch China had binnen de context van een andere tijd en een ander perspectief moesten worden gezien.⁶⁹

Internationaal werd steeds meer bewogen richting acceptatie van de realiteit dat niet de regering op Taiwan, maar die in Beijing China representeerde.⁷⁰ De Verenigde Staten bewoog richting detente met haar klassieke vijand, de Sovjet-Unie. Al deze ontwikkelingen zorgden ervoor dat toenadering tot China minder ondenkbaar werd dan het voorheen was.⁷¹

Toch bleef het een gewaagde keuze om openlijk toenadering te zoeken tot China. Nixon, als conservatieve Republikein met een reputatie als fervente anti-communist, bevond zich hierbij echter in de unieke positie dat hij minder bang hoefde te zijn voor conservatieve kritiek.⁷² Nixon wist deze positie uit te buiten door alle betrokken partijen

---

⁶⁶ Mann, *About Face*, 16.

⁶⁷ MacMillan, *Nixon and Mao*, 111-112.

⁶⁸ MacMillan, 'Nixon, Kissinger', 107.

⁶⁹ Nixon, *RN*, 565

⁷⁰ MacMillan, 'Nixon, Kissinger', 107.

⁷¹ MacMillan, 'Nixon, Kissinger', 113.

⁷² Kissinger, *White House Years*, 163.

te controleren en te bespelen, soms op het obsessieve af.⁷³ Mann stelt dan ook: *'[Nixons] contribution lay not merely in his recognition of the need for change, but in the political skill with which he developed and executed his new policy.'*⁷⁴

Een deel van de voortvarendheid waarmee Nixon zijn initiatief ontrilde kwam daarbij voort uit angst dat andere Amerikaanse politici hem voor zouden zijn. De Democratische Senate Majority Leader Mike Mansfield zocht al sinds Johnsons presidentschap contact met China. Toen China in 1971 suggereerde misschien wel enkele Democratische politici uit te willen nodigen, haastte Nixon zich om hierover duidelijke afspraken te maken met China: onder geen beding mochten rivaliserende politici worden uitgenodigd gedurende het initiatief.⁷⁵

Hoewel Nixons ideeën over heropening op zichzelf dus niet revolutionair waren, waren deze ideeën bij Nixon meer uitgewerkt en gerijpt dan bij zijn tijdgenoten. Daarnaast was hij, als president ten tijde van een verandering in de Koude Oorlogverhoudingen, de eerste die in de positie verkeerde om zijn ideeën te uitvoering te brengen. Zijn reputatie als anti-communist maakte hem daarbij relatief immuun tegen conservatieve kritiek. Toch was hij niet de enige die interesse toonde in China. Nixon wist zijn positie echter veilig te stellen door met de Chinezen af te spreken dat zij geen andere geïnteresseerden voor hem zouden uitnodigen.

1.4 De rol van Kissinger

In het bepalen van de invloed van Nixon aan het vormgeven van de toenadering tot China kan niet voorbij gegaan worden aan de rol die zijn veiligheidsadviseur Kissinger in het initiatief speelde. In zijn memoires brengt Kissinger het China-initiatief nadrukkelijk naar voren als een gelijkwaardige samenwerking tussen Nixon en hemzelf. Hij spreekt consequent over *'our initiative'* en stelt dat hij en Nixon allebei los van elkaar op het idee tot toenadering kwamen.⁷⁶ Nagenoeg alle bronnen over dit onderwerp ondermijnen deze stelling echter. Volgens Nixons veiligheidsassistent Alexander Haig verklaarde Kissinger zijn president zelfs voor gek toen hij in 1969 voor het eerst hoorde van zijn

---

⁷³ Mann, *About Face*, 37.

⁷⁴ Mann, *About Face*, 18.

⁷⁵ Mann, *About Face*, 29, 379.

⁷⁶ Kissinger, *White House Years*, 164., MacMillan, *Nixon and Mao*, 57.

plannen tot heropening.⁷⁷ Kissinger, wiens specialiteit aanvankelijk de Sovjet-Unie betrof en niet China, was bang dat toenadering tot China detente met de Sovjet-Unie in gevaar zou brengen.⁷⁸ Ook Hoff stelt dat Kissinger pas later aanschoof bij het initiatief.⁷⁹ Tegen het einde van 1969 is Kissinger volledig betrokken.⁸⁰ Zijn rol is echter vooral uitvoerend, waarbij Nixon de motor is achter het initiatief.

De nadruk die Kissinger legt op zijn gelijkwaardige rol kan verklaard worden uit het feit dat hij wel degelijk veel en cruciaal werk verzette in het proces. Juist als uitvoerende kracht vormde Kissinger, met zijn aandacht voor details, complicaties en nuances, een aanvulling op de meer visionaire rol van Nixon. Daarbij groeide de importantie van Kissinger naarmate het proces vorderde. Door zijn eerste twee bezoeken deed hij niet alleen kennis en ervaring op, maar waren de Chinezen hem ook gaan zien als spreekbuis van het Nixonbeleid. Zhou vertrouwde Nixon aan het einde van zijn bezoek toe dat hij hoopte dat Kissinger nog lang betrokken zou zijn bij het China-initiatief.⁸¹

Na Nixons bezoek in 1972 nam Kissinger in toenemende mate initiatief in de vervolgonderhandelingen, waarbij Nixon hem relatief vrij liet.⁸² Na Nixons aftreden trok Kissinger als minister van Buitenlandse Zaken de contacten met China nog meer naar zich toe.⁸³ Ook na zijn jaren in het Witte Huis bleef Kissinger een veelgevraagd China-expert en keerde hij vele malen naar China terug. De blijvende betrokkenheid evenals de compatibiliteit tussen de diplomatieke ideeën en stijlen van Nixon en Kissinger zorgen er voor dat in veel beschrijvingen van het uiteindelijke verloop van het Chinabeleid Kissinger en Nixon in een adem worden genoemd. Hoewel dit gezien Kissingers latere grote betrokkenheid terecht is, was het duidelijk Nixon en niet Kissinger die de initiator was van de toenadering tot China.

Juist Kissingers aanvankelijke scepsis bewijst daarbij het betrekkelijk exclusieve karakter van Nixons overtuiging. Uiteindelijk bevestigt ook Kissinger de bepalende manier waarop Nixon het initiatief in gang zette: *'Events came to our assistance, but I*

---

⁷⁷ Mann, *About Face*, 19.

⁷⁸ Humes en Ryals, *"Only Nixon"*, 43.

⁷⁹ Hoff, *Nixon Reconsidered*, 199.

⁸⁰ MacMillan, *Nixon and Mao*, 122.

⁸¹ Mann, *About Face*, 380.

⁸² E. Goh, 'Nixon, Kissinger and the "Soviet Card" in the U.S. Opening to China, 1971-1974', *Diplomatic History* 29:3 (2005) 475-502, 501.

⁸³ Mann, *About Face*, 67.

doubt whether the rapprochement could have occurred with the same decisiveness in any other Presidency'.⁸⁴

1.5. Conclusie

Sinds het uitroepen van de Volksrepubliek China in 1949 en de daarop volgende consolidering van Koude Oorlog-verhoudingen waren relaties tussen de Verenigde Staten en China nagenoeg non-existent. Nixon liet gedurende de jaren zestig steeds meer zien hier verandering in te willen brengen. Vanaf het begin van zijn presidentschap zette hij hiertoe steeds concretere stappen, culminerend in zijn eigen bezoek aan China. Zijn eigenwijze stijl, waarin geheimhouding een hoofdrol speelde, zorgde ervoor dat het initiatief in een hoog tempo tot stand komt. De redenen die Nixon daarbij bewogen waren op zich zelf niet uniek, maar werden door Nixon wel voor het eerst op een coherente en doordachte wijze naar voren gebracht. Daarnaast waren de omstandigheden voor Nixon gunstig genoeg om zijn overtuiging te kunnen zetten in beleid. Zijn naaste medewerker Kissinger vervulde hierin, ondanks zijn steeds groter wordende inbreng, in eerste instantie vooral een uitvoerende rol, waarbij het concept van Nixon kwam. De invloed van Nixon in het proces dat voorafging aan zijn bezoek in 1972 uitte zich dus vooral in een unieke combinatie van politieke gewiektheid, daadkracht, eigenwijsheid en doordachte overtuiging. Dit alles leidde er toe dat op 17 februari om 10:35 Nixon in het vliegtuig stapte, op weg naar Beijing.

---

⁸⁴ Kissinger, *White House Years*, 163.

Hoofdstuk II   Nixons invloed op toenadering tot China in de uitvoering van het bezoek in 1972

Op 21 februari om 11:30 plaatselijke tijd landde Nixon op het vliegveld van Beijing. Het bezoek vormde, zoals Kissinger later zou beschrijven, een unicum in de diplomatieke geschiedenis in die zin dat een staatsbezoek op zichzelf een kentering betekende in de diplomatieke verhoudingen tussen twee landen.⁸⁵ Zowel de symboliek van de handelingen tijdens het bezoek als de inhoud van de gevoerde gesprekken waren hierbij van belang. In het eerste deel van dit hoofdstuk zullen deze aspecten van het bezoek worden behandeld, waarbij bijzondere aandacht wordt gegeven aan de kwestie Taiwan, die het grootste inhoudelijke struikelblok vormde in de overleggen. Hierna zal worden gekeken naar Nixons aanpak van het bezoek. Na in het vorige hoofdstuk te hebben gekeken hoe en onder welke omstandigheden hij tot zijn initiatief kwam, wordt nu ingegaan op de manier waarop tijdens het bezoek zelf vorm gaf aan de positie van de Verenigde Staten, hoe hij daarbij omging met de ideologische verschillen tussen de twee landen en welke diplomatieke aanpak hij daarbij hanteerde. Wat was bijzonder en bepalend aan Nixons benadering? Als laatste zal worden ingegaan op de importantie van de houding van China tijdens het bezoek. Hoe afhankelijk was het slagen van Nixons initiatief van de welwillendheid van de Chinezen? Door naar deze aspecten van het bezoek zelf te kijken wordt er een antwoord gegeven op de vraag: Hoe blijkt de invloed van Nixon uit zijn aanpak van het bezoek zelf?

2.1. Symboliek en inhoud tijdens het bezoek van Nixon aan China

Nixon en zijn delegatie waren via Hawaï gevlogen, waar ze een paar dagen hadden gewacht, zodat Nixon uitgerust in China zou verschijnen.⁸⁶ Deze overweging was typerend. Niets werd aan het toeval overgelaten. Naast het doel om Nixon fris aan te laten komen was het tijdstip van de aankomst in Beijing ook zo gepland, dat het in de Verenigde Staten op de Oostkust in het late avondnieuws verslagen kon worden en op de Westkust in het vroege avondnieuws. Nixon, die tijdens zijn campagne een voorkeur

---

⁸⁵ Kissinger, *On China*, 273.

⁸⁶ MacMillan, *Nixon and Mao*, 18.

voor het inzetten van televisie voor politieke doeleinden had opgedaan,⁸⁷ zorgde er gedurende de hele week voor dat op cruciale momenten televisieverslaggeving zijn initiatief kracht bij zette.⁸⁸ Terwijl Nixon, samen met zijn vrouw Pat,⁸⁹ de trap afliep begon Zhou Enlai, naar goed Chinees gebruik, te applaudisseren. Nixon hield even stil en beantwoordde het applaus, waarna hij verder afdaalde en Zhou Enlai de hand schudde, daarmee een cruciale symbolische handeling uitvoerend. In 1954 had de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken John Foster Dulles geweigerd Zhou de hand te schudden. Nixon zelf beschrijft de handeling dan ook als het moment waarop 'one era ended and another began'.⁹⁰

Gedurende het bezoek waren zowel de Amerikanen als de Chinezen continu bezig met het uitwisselen van kleine, maar betekenisvolle signalen. Hoewel de twee machten duidelijk wilden overbrengen dat ze elkaar welkom heetten, wilde beide partijen ook overbrengen dat ze zich superieur, of op zijn minst gelijk, achtten aan de andere partij. Na de positieve ontvangst op het vliegveld uitte dit zich bij de Chinezen in het ontbreken van een grote menigte tijdens de landing en terwijl de delegatie het Tiananmenplein voorbijreed, terwijl dit bij een kort daarvoor afgelegd bezoek van de Ethiopische keizer Haile Selassie nog wel het geval was.⁹¹ Toen Mao Zedong dezelfde dag plotseling liet weten Nixon te willen ontvangen, wilden de Amerikanen zich er op hun beurt zeker van zijn dat Mao onder geen beding Nixon vanaf een fysiek hogere positie, zoals een trap, zou ontvangen.⁹²

Hoewel de ontmoeting tussen Nixon en Mao het meest tot de verbeelding spreekt en centraal staat aan de iconische status van het bezoek, vormde hun ontmoeting van een uur inhoudelijk een bijzaak in de week. De symbolische waarde was groot,⁹³ maar er werden geen knopen doorgemaakt of kernpunten diepgaand besproken. Mao, die kampte

---

⁸⁷ Nixon, *RN*, 304.

⁸⁸ *Assignment: China – The Week that Changed the World*, 31 januari 2012, <http://china.usc.edu/ShowArticle.aspx?articleID=2672&> (13 augustus 2012).

⁸⁹ Ook hier bleek de gedetailleerde planning: waar sommige bronnen (zie bijvoorbeeld MacMillan, *Nixon and Mao*, 15.) het feit dat Pat Nixon een rode jas droeg, ondanks de Chinese associatie van prostitutie met het dragen van die kleur, toeschreven aan haar eigenzinnigheid, laat *Assignment: China* zien dat haar jaskleur als doel had een positief contrast te vormen met de rode, met antikapitalistische leuzen bedekte banieren op het vliegveld.

⁹⁰ Nixon, *RN*, 559.

⁹¹ MacMillan, *Nixon and Mao*, 20.

⁹² Nixon, *RN*, 560.

⁹³ Kissinger, *On China*, 259-261.

met een verslechterende gezondheid,⁹⁴ was er volgens hemzelf enkel voor de 'philosophical questions'.⁹⁵ Toch werden ook pogingen van Nixon om op dieper niveau over de verhoudingen te spreken door Mao afgewimpeld.⁹⁶ Mao liet de praktische onderhandelingen over aan zijn premier Zhou. Deze onderhandelingen werden afgewisseld met het bezoeken van verschillende bezienswaardigheden.⁹⁷ Terwijl de meegereisde journalisten nagenoeg geen toegang kregen tot de inhoud van de gesprekken en vooral de symboliek rond het bezoek en de inkijkjes in de tot dan toe voor Amerikanen onbekende cultuur van China probeerden vast te leggen⁹⁸, werd in later gepubliceerde memoires en vrijgegeven memoranda en transcripties steeds duidelijker wat er precies besproken werd tijdens het bezoek van Nixon aan China.

Uit het vooraf geschreven lijstje van Nixon blijken de belangen die volgens hem zouden spelen in de onderhandelingen tijdens het bezoek. Hij deelt deze belangen op in drie categorieën: die van de Verenigde Staten, de doelen die volgens hem van belang zijn voor China en gedeelde belangen. 'Indochina(?)' viel daarbij onder de eerste categorie, naast 'Communists - to restrain Chicom expansion in Asia' en 'In Future - reduce threat of a confrontation by Chinese Super Power'.⁹⁹ Als belangen van China noemt hij 'Build up world credentials', 'Taiwan' en 'Get U.S. out of Asia'. Gezamenlijke belangen zag Nixon in 'Reduce danger of confrontation and conflict', 'a more stable Asia', en 'a restraint on U.S.S.R'.¹⁰⁰

Op Taiwan en Vietnam na behelsden deze belangen dus vooral algemene effecten op lange termijn. Het bezoek was niet bedoeld om deze punten in een week uit te praten, maar als begin van een verandering in globale verhoudingen die deze doelen mogelijk zouden kunnen maken. Zoals eerder genoemd was Vietnam hierbij verminderd in importantie, hoewel uit notities die Nixon enkele dagen later maakt blijkt dat hij nog wel hoopte Taiwan in te kunnen zetten als middel om China's hulp in Vietnam te verkrijgen.¹⁰¹ Gaandeweg blijkt Zhou echter ook tegen Nixon onverbiddelijk in zijn

---

⁹⁴ MacMillan, *Nixon and Mao*, 64-65.

⁹⁵ Memorandum of Conversation, February 21, 1972, 2:50 - 3:55 p.m., Electronic Briefing Book No. 18. *National Security Archive: China and the United States: From Hostility to Engagement, 1960-1998*, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB19/05-01.htm> (13 augustus 2012) 4.

⁹⁶ Kissinger, *On China*, 257.

⁹⁷ Kissinger, *White House Years*, 1066.

⁹⁸ *Assignment: China*.

⁹⁹ Mann, *About Face*, 14.

¹⁰⁰ "China Notes", geciteerd in: Mann, *About Face* 13-14.

¹⁰¹ Mann, *About Face*, 15.

positie omtrent de Vietnamkwesitie. Volgens hem was het niet aan China *'to settle it in talks'*, waarna Nixon aangaf dat hij dit ook niet verwachtte.¹⁰²

De gesprekken bestonden dus vooral uit aftasten, het vinden van de juiste diplomatieke bewoordingen en het uitspreken van de respectievelijke posities. Hierbij speelde mee dat de belangrijkste punten, waaronder de concepttekst van het aan het einde van de week bekend te maken Shanghai Communiqué, waarin de uitgangspunten van de nieuwe relatie zou komen te staan, al via Kissinger waren besproken tijdens zijn eerste bezoeken.¹⁰³ Tijdens Nixons bezoek kwamen symboliek en inhoud samen in het zo genuanceerd maar effectief mogelijk proberen te uiten van de tegenstellingen en het benadrukken van de gezamenlijke belangen. Een studie naar Nixons gebruik van retoriek tijdens zijn toespraken gedurende het bezoek laat zien dat Nixon veel aandacht besteedde aan zijn officiële uitingen, waarbij hij er in slaagde zowel de juiste toon tegenover de Chinezen te vinden als rekening te houden met de impact van zijn woorden op het Amerikaanse publiek, voor wie Nixons officiële toespraken een van de weinige manieren waren om een idee te krijgen van het inhoudelijke verloop van het bezoek. Hij leverde hiermee een blauwdruk voor de China-retoriek van latere presidenten.¹⁰⁴

Nixon toonde zich dus capabel in zowel het aanvoelen van de symboliek rondom het bezoek als het effectief naar voren brengen van de Amerikaanse standpunten. Gewaarschuwd door Kissinger, die zijn president op het hart had gedrukt dat het initiatief alleen kon slagen door *'reliability, precision and finesse'*¹⁰⁵ te tonen, deed Nixon er alles aan om zijn initiatief niet te laten mislukken door hier steken in te laten vallen. Nixon wist de diplomatieke uitgangspunten zoals ze eerder door Kissinger waren gecommuniceerd effectief te bekrachtigen en het relatief hartelijke verloop van de gesprekken met Zhou en Mao leidden er toe dat er aan het einde van de week een gezamenlijk communiqué kon worden ondertekend waar beide partijen zich in konden vinden. Alleen op het gebied van Vietnam kreeg Nixon niet de toezegging waarop hij had gehoopt, maar zijn reactie tegen Zhou suggereert dat hij inmiddels geen directe actie van China in de kwestie meer verwachtte. Zowel in de geheime gesprekken als in zijn publieke toespraken wist Nixon tenslotte door zijn zorgvuldig vormgegeven woorden niet alleen de Chinezen, maar ook het Amerikaanse publiek te bereiken.

---

¹⁰² Nixon, *RN*, 568.

¹⁰³ MacMillan, *Nixon and Mao*, 232.

¹⁰⁴ M. Murray Yang, 'President Nixon's Speeches and Toasts during His 1972 Trip to China: A Study in Diplomatic Rhetoric' *Rhetoric & Public Affairs* 14:1 (2011) 1-44.

¹⁰⁵ Kissinger, *White House Years*, 755.

2.2. Taiwan

Het meest controversiële onderwerp tijdens de overleggen vormde Taiwan. De Verenigde Staten waren officieel nog steeds een bondgenoot van de Republiek China op Taiwan en erkende officieel Taiwan als het legitieme China. Voor de Volksrepubliek China was dit een doorn in het oog. Voor hen was Taiwan een rebellerende provincie van de Volksrepubliek China. Vanaf de eerste voorzichtige uitwisselingen in 1969 speelde Taiwan een prominente rol in de communicatie. Mao stelde tegen de Amerikaanse interviewer Edgar Snow in 1970 dat Nixon *'can't come unless he wants to talk about Taiwan'*.¹⁰⁶ In een vroege, Chinese versie van een communiqué dat het bezoek van Nixon zou aankondigen stond dat het bespreken van Taiwan zelfs het hoofddoel zou zijn van het bezoek. Kissinger weigerde akkoord te gaan met deze versie.¹⁰⁷

Tegelijkertijd met de Amerikaanse toenadering speelde de kwestie over de positie van Taiwan ook binnen de Verenigde Naties. Taiwan bekleedde als de Republiek China sinds de oprichting van de Verenigde naties in 1945 de Chinese zetel. Na herhaaldelijke pogingen kreeg een resolutie om deze zetel toe te wijzen aan de Volksrepubliek China in 1971 een meerderheid van stemmen, waarna Taiwan niet langer gerepresenteerd werd in de VN. De regering van Nixon was verdeeld over de kwestie. De officiële positie van de Verenigde Staten was dat zij voorstander was van een *'two China-policy'*, waarbij zowel de Republiek China als de Volksrepubliek erkend zou worden en een zetel zou krijgen in de VN.¹⁰⁸ Tegelijkertijd met de VN-stemming liet Kissinger echter een ander geluid horen in zijn gesprekken met Zhou. Kissinger verzekerde Zhou dat de Amerikaanse positie was dat *'we do not challenge the fact that all Chinese maintain that there's only one China and that Taiwan is part of that China'*¹⁰⁹, waarbij hij slim gebruik maakte van het feit dat zowel de Volksrepubliek als Taiwan deze claim maakte. Hij verzekerde dat een *'two China-* danwel *'one China, one Taiwan'-* oplossing door hen niet zou worden nagestreefd. Ook beloofde hij dat de Verenigde

---

¹⁰⁶ J. D. Pollack, 'The Opening to America', *The Cambridge History of China, Vol. 15, The People's Republic, Part 2: Revolutions within the Chinese Revolution 1966-1982* (Cambridge 1991) 421.

¹⁰⁷ Kissinger, *White House Years*, 752.

¹⁰⁸ Mann, *About Face*, 38.

¹⁰⁹ Memorandum of Conversation, October 21, 1971, 10:30 a.m. – 1:45 p.m., Electronic Briefing Book No. 17, *National Security Archive: Negotiating U.S.-Chinese Rapprochement*, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB70/doc11.pdf> (13 augustus 2012) 26.

Staten Japanse invloed op Taiwan zou tegenwerken en dat eventuele onafhankelijkheidsinitiatieven van Taiwan niet zouden worden ondersteund. Hij gaf aan dat hij hoopte dat het probleem zich uiteindelijk vanzelf op zal lossen, waarbij hij hoopte dat dit geweldloos zou gebeuren. Mocht officiële toevoeging van Taiwan aan China een feit worden, dan zou het verdrag van de Verenigde Staten met Taiwan automatisch vervallen.¹¹⁰ Nixon bevestigde tijdens zijn bezoek al deze standpunten.¹¹¹ Hij ging zelfs een stap verder en sprak de wens om normalisatie met de Volksrepubliek en dus het einde van erkenning van Taiwan al een feit te willen maken in zijn tweede term als president.¹¹²

In het vinden van de juiste bewoordingen in het Shanghai Communiqué vormde Taiwan het lastigste punt. Elke avond ging Kissinger over het communiqué heen met de Chinezen. Terwijl de Chinezen in het communiqué hun claim op Taiwan zo veel mogelijk wilden terugzien, wilden de Verenigde Staten in het publieke document zo veel mogelijk de indruk van loyaliteit richting hun oude bondgenoot vast houden.¹¹³ Nixons zorgen lagen daarbij voornamelijk bij de kritiek die hij zou ontvangen wanneer de Chinese claim op Taiwan te sterk naar voren zou komen in het gezamenlijke document. Het zou hem zijn herverkiezing kunnen kosten.¹¹⁴ De verbintenis met Taiwan leek dus meer een blok aan het been dan een verworvenheid waarvoor Nixon wilde vechten. Nixon legde uit aan Zhou dat *'our problem is to be clever enough that we will find language which will meet your need yet does not stir up the animals so much that they will gang up on Taiwan and thereby torpedo our initiative. That is our goal.'*¹¹⁵

---

¹¹⁰ Memorandum, October 21, 1971, *National Security Archive*, 28.

¹¹¹ Memorandum of Conversation, February 22, 1972, 2:10 p.m. – 6:00 p.m., Document 2, *National Security Archive: Record of Historic Richard Nixon-Zhou Enlai Talks in February 1972 Now Declassified* http://www.gwu.edu/~nsarchiv/nsa/publications/DOC_readers/kissinger/nixzhou/12-05.htm (13 augustus 2012) 5.

¹¹² Memorandum of Conversation, February 24, 1972, 5:15 p.m. – 8:05 p.m., Document 4, *National Security Archive: Record of Historic Richard Nixon-Zhou Enlai Talks in February 1972 Now Declassified*, http://www.gwu.edu/~nsarchiv/nsa/publications/DOC_readers/kissinger/nixzhou/14-11.htm (13 augustus 2012) 11.

¹¹³ Nixon, *RN*, 570.

¹¹⁴ Nixon, *RN*, 571.

¹¹⁵ Memorandum of Conversation, February 22, 1972, 2:10 p.m. – 6:00 p.m., Document 2, *National Security Archive: Record of Historic Richard Nixon-Zhou Enlai Talks in February 1972 Now Declassified* http://www.gwu.edu/~nsarchiv/nsa/publications/DOC_readers/kissinger/nixzhou/12-07.htm (13 augustus 2012) 7.

Nancy Bernkopf Tucker stelt dan ook dat Nixon en Kissinger zo verblind waren door hun enthousiasme voor heropening dat ze daarbij nauwelijks aandacht gaven aan Taiwan en te snel bereid waren hun verplichtingen tegenover hun bondgenoot op te geven. Hierbij richtten ze volgens haar niet alleen schade aan aan hun relaties met Taiwan, maar ook aan die met de Volksrepubliek, daar ze bij hen de suggestie wekten dat ze Taiwan snel zouden verlaten en opgeven. Toen dit niet meteen gebeurde zouden Nixon en Kissinger daarmee hun positie tegenover de Volksrepubliek hebben benadeeld.¹¹⁶ Hoewel het feit dat het door Kissinger gehoopte natuurlijke verloop van de kwestie uitbleef later inderdaad voor irritatie zorgde bij de Volksrepubliek,¹¹⁷ leek dit echter niet blijvende schade aan te richten in de relaties. Mao zelf liet in latere gesprekken met Kissinger herhaaldelijk weten dat China op het gebied van Taiwan weliswaar onveranderlijk, maar geduldig was.¹¹⁸

Wel lijken Nixon en Kissinger inderdaad erg gemakkelijk over hun verplichtingen tegenover Taiwan heen te zijn gestapt. Ook Mann stelt dat Nixon bijna alle concessies maakte omtrent Taiwan die China van hem vroeg.¹¹⁹ Hij benadrukt daarbij dat Nixon in zijn overleg met Zhou veel meer belofde dan gesuggereerd werd in het communiqué.¹²⁰ Het communiqué leek de rol van bliksemafleider te spelen. Een week na het bezoek van Nixon ontving Kissinger de ambassadeur van Taiwan, die was ongerust was over de concessies die Nixon en Kissinger hebben gedaan tijdens het bezoek. Kissinger benadrukte dat deze zorgen ongegrond waren, waarbij hij steeds verwees naar de vage bewoordingen van het communiqué.¹²¹

In de aanloop van de heropening deden Nixon en Kissinger hun best de door China op de voorgrond geplaatste Taiwan-kwestie geen struikelblok te laten zijn. Aanvankelijk deden ze dit door duidelijk te maken dat ze niet in zouden gaan op Chinese pogingen Taiwan tot het belangrijkste doel van het bezoek te verheffen. Gedurende latere onderhandelingen en het bezoek zelf bleek Nixon echter bereid vergaande

---

¹¹⁶ Bernkopf Tucker, 'Taiwan as Expendable?'.
¹¹⁷ MacMillan, *Nixon and Mao*, 71-73, 257.

¹¹⁸ Memorandum of Conversation, Beijing, February 17-18, 1973, 11:30 p.m. - 1:20 a.m., Document 12, *Foreign Relations of the United States, 1969-1976, Volume XVII, China, 1973-1976* (Washington D.C. 2007) <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v18/d12> (13 augustus 2012).

¹¹⁹ Mann, *About Face*, 33.

¹²⁰ Mann, *About Face*, 46.

¹²¹ Memorandum of Conversation, March 1, 1972, 12:30 p.m., Document 205, *Foreign Relations of the United States, 1969-1976, Volume XVII, China, 1969-1972* (Washington D.C. 2005) <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d192> (13 augustus 2012).

concessies te doen. Terughoudendheid in publieke uitingen hierover werden vooral gevoed door angst voor binnenlandse kritiek. Hoewel Nixon officieel volhield de oude banden met Taiwan niet volledig op te willen geven, wijzen de bronnen er op dat hij er niet veel moeite mee had deze banden ondergeschikt te maken aan de heropening met China.

2.3 Nixons aanpak van het bezoek in 1972

Om Nixons onderhandelingspositie beter te begrijpen is het belangrijk om te kijken naar de manier waarop hij het bezoek en het China-initiatief in het algemeen aanpakte. In het vorige hoofdstuk is gekeken naar de unieke combinatie van redenen die Nixon had om toenadering te zoeken. Ook is er vastgesteld dat de omstandigheden in veel opzichten gunstig waren. Toch is de vraag daarmee nog niet beantwoord hoe Nixon vervolgens over kon gaan tot het effectief zoeken van toenadering. MacMillan stelt dat *'the conditions were right for the opening but it took President Richard Nixon and Chairman Mao Zedong to make it happen'*.¹²² Voor Nixon-biograaf Jonathan Atken geldt dat *'[t]he United States were fortunate that, when opportunity called, Nixon was in the White House to answer it'*.¹²³ Wat maakte dat juist Nixon de toenadering tot China succesvol kon uitvoeren?

Als eerste moet hierbij gekeken worden naar de vraag hoe Nixon, als conservatieve Republikein met een reputatie als fervente anti-communist, er toe kon komen over de ideologische verschillen van de twee landen heen te stappen. Het antwoord hierop ligt in de realpolitik die kenmerkend was voor Nixons buitenlandse beleid. Nixon stelde dat hij in zijn buitenlandse politiek altijd uitging van Amerikaanse belangen. Vervolgens probeerde hij dan vast te stellen waar die belangen eventueel zouden kunnen overlappen met een andere partij.¹²⁴ Zoals blijkt uit het vorige hoofdstuk zag Nixon grote Amerikaanse belangen in het heropenen van contacten met China en stelde hij dat dus boven de ideologische verschillen, waarbij er van uit ging dat communisten eveneens uit waren op hun eigen gewin.¹²⁵ Deze pragmatische instelling was cruciaal in de contacten met China. Kissinger stelt daarbij dat de manier waarop

---

¹²² MacMillan, 'Nixon, Kissinger', 107.

¹²³ J. Atken, *Nixon: A Life* (Washington 1993) 425.

¹²⁴ MacMillan, *Nixon and Mao*, 9.

¹²⁵ Nixon, *RN*, 344.

Nixon zijn strategische belangen vervolgens niet als opsomming, maar als onderdeel van een groter, conceptueel geheel zag, ervoor zorgde dat hij zijn overtuigingen ook aan China kon overbrengen.¹²⁶ In een toespraak aan het Congres stelde Nixon dat hij zich geen illusies maakte over de mogelijkheid China's ideologie te veranderen. In plaats daarvan moest de Verenigde Staten zich volgens Nixon richten op het opbouwen van een praktische relatie.¹²⁷

Ook tijdens het bezoek was weinig te merken van een negatieve of veroordelende houding tegenover de ideologie of het binnenlandse beleid van China. Nixon haalt de ideologische tegenstellingen wel vaak aan, maar steeds in een context van begrip voor de positie van China.¹²⁸ Ook praten Kissinger en Nixon in bewonderende termen over zowel Zhou als Mao.¹²⁹ MacMillan wijst daarbij op het feit dat de Verenigde Staten, als gevolg van de geslotenheid van China, geen idee hadden van de verschrikkingen van de op dat moment in haar eindfase verkerende Culturele Revolutie, de door Mao geïnitieerde beweging die China grote schade toebrengt en waarin miljoenen Chinezen waren vervolgd.¹³⁰ Zhou bracht de Culturele Revolutie kort, maar op indringende wijze ter tafel tijdens een overleg met Kissinger, waarna Kissinger het gelijk afdeed als een interne zaak van de Chinezen.¹³¹

Veel auteurs beschrijven de totstandkoming van heropening met China vaak als het gevolg van een combinatie van gunstige omstandigheden en het feit dat juist Nixon zich er aan waagde. Inderdaad waren de omstandigheden tijdens Nixons presidentschap voor het eerst dusdanig dat toenadering tot China mogelijk was. Het traditionele, meer simplistische Koude Oorlogdenken had plaatsgemaakt voor de opvatting dat detente wenselijk was. Hoewel achteraf onmogelijk is vast te stellen of Nixon inderdaad echt de enige was die vervolgens van deze omstandigheden effectief gebruik kon maken, is duidelijk dat juist Nixons combinatie van strategische realpolitik en denken op een meer conceptueel niveau zeer effectief was als vorm om toenadering te zoeken tot China.

---

¹²⁶ Kissinger, *On China*, 235.

¹²⁷ Nixon, *RN*, 545.

¹²⁸ Zie bijvoorbeeld: Memorandum of Conversation, February 22, 1972, 2:10 p.m. – 6:00 p.m., Document 2, *National Security Archive: Record of Historic Richard Nixon-Zhou Enlai Talks in February 1972 Now Declassified* http://www.gwu.edu/~nsarchiv/nsa/publications/DOC_readers/kissinger/nixzhou/12-09.htm (13 augustus 2012) 9.

¹²⁹ Zie: Nixon, *RN*, 577.; Kissinger, *White House Years*, 745, 1058-1060.

¹³⁰ MacMillan, *Nixon and Mao*, 26.

¹³¹ Kissinger, *White House Years*, 750.

2.4 De rol van China in het slagen van Nixons initiatief

Naast de omstandigheden en Nixons aanpak moet ook de houding die China aannam tijdens het initiatief niet worden vergeten. In hoeverre waren de Verenigde Staten en Nixon afhankelijk van de welwillendheid van China in het proces van heropening en tijdens het bezoek?

Hoewel Nixon het in zijn memoires doet voorkomen alsof hij continu de diplomatieke touwtjes stevig in handen had, was de realiteit niet zo simpel. Terwijl Nixon en Kissinger in hun memoires het plezierige en succesvolle karakter van de eerste uitwisselingen benadrukken, bleek later dat Zhou de manier waarop Nixon uitdrukking gaf aan zijn wens uitgenodigd te worden tegenover zijn partijgenoten vergeleek met die van een hoer die zich nadrukkelijk aanbiedt.¹³² In hetzelfde bericht dat Nixons bezoek aan zou kondigen waar Taiwan als hoofddoel werd genoemd werd ook Nixons positie als smekeling benadrukt.¹³³ Ook tijdens de bezoeken waren Kissinger en Nixon afhankelijk waren van de grillen van de Chinezen. Tijdens Polo II verdween midden in een gesprek plotseling Kissingers gesprekspartner, de Chinese diplomaat Huang Ha, Kissinger enkele uren in onzekerheid achterlatend.¹³⁴ Later bleek Huang voor advies naar Mao te zijn gegaan, die op dat moment al sliep, waardoor Huang moest wachten tot de volgende ochtend.¹³⁵ Ook de suggestie van China ook Democratische politici uit te willen nodigen kan gezien worden als een manier om de Amerikanen te bespelen.¹³⁶

Dat China toch open stond voor toenadering lag vooral in het voor hen te behalen voordeel ten opzichte van hun positie tegenover de Sovjet-Unie. Hoewel China Taiwan meer benadrukte als belangrijkste punt in de onderhandelingen, bleek later steeds meer dat een veiliger positie tegenover de Sovjet-Unie hun grootste belang vormde in het openen van relaties met de Verenigde Staten. Mao was bang voor een invasie van de Sovjet-Unie en zag de Verenigde Staten als een van zijn laatste redmiddelen om dit te voorkomen.¹³⁷ Mao toonde zich hierbij, vergelijkbaar met Nixon, tot op zekere hoogte een pragmaticus die zijn directe strategische belangen voor zijn ideologie kon laten

---

¹³² MacMillan, *Nixon and Mao*, 199.

¹³³ Kissinger, *White House Years*, 752.

¹³⁴ Kissinger, *White House Years*, 751-753.

¹³⁵ MacMillan, *Nixon and Mao*, 189-190.

¹³⁶ Mann, *About Face*, 30.

¹³⁷ S. Breslin, *Mao* (Essex 1998) 162.

gaan.¹³⁸ Door de Verenigde Staten te gebruiken om druk uit te oefenen op de Sovjet-Unie deed China in feite aan haar eigen vorm van *triangular diplomacy*. Enkele jaren daarvoor, ten tijde van Kennedy en Johnson, was dit echter ondenkbaar geweest. Mao's beleid werd toen nog veel meer gekenmerkt door het gevecht tegen binnenlandse tegenstanders en een rigide antikapitalistische houding tegenover andere naties.¹³⁹ Tegen de tijd dat Nixon zijn initiatief in gang zette bewoog de angst voor de Sovjet-Unie en het feit dat China intern ernstig verzwakt als gevolg van de Culturele Revolutie Mao er echter toe om een nieuwe koers in te slaan waarbij hij openstond voor toenadering.¹⁴⁰ Naast de welwillendheid van Mao kan het slagen van het initiatief ook niet los gezien worden van de betrokkenheid van de kundige en compatibele onderhandelingspartner Zhou Enlai.¹⁴¹ Hoewel de Verenigde Staten het initiatief nam tot heropening,¹⁴² was het slagen ervan voor een groot deel afhankelijk van de bereidheid van China.

2.5 Conclusie

De vaak terugkerende stelling dat het succes van het China-initiatief te danken was aan een combinatie van gunstige omstandigheden en de unieke aanpak van Nixon valt voor een groot deel te verdedigen, maar vertelt niet het hele verhaal. Nixon toonde zich in inderdaad een perfectionist in zowel het effectief gebruiken van symboliek als het op de juiste manier benaderen van de verschillen in de onderhandelingen. Hierbij speelde Nixons pragmatische instelling een doorslaggevende rol. Deze maakte het hem mogelijk zowel over de ideologische verschillen heen te stappen als de oude bondgenootschap met Taiwan op te geven. Strategische voordelen voor de Verenigde Staten waren hierbij voor Nixon de belangrijkste overweging, waarbij hij echter ook liet zien rekening te houden met de gevolgen voor zijn eigen politieke positie. Tenslotte speelde de welwillendheid van China een grote rol in het slagen van het initiatief. Door hun eigen belangen te zien in verbeterd contact met de Verenigde Staten en op kundige wijze te participeren in de onderhandelingen maakten de Chinezen het Nixon mogelijk om zijn toenadering tot een goed einde te brengen. De chemie tussen Nixon, Kissinger en Zhou ervoor dat de onderhandelingen effectief konden verlopen en productief waren.

---

¹³⁸ MacMillan, *Nixon and Mao*, 44.

¹³⁹ Kissinger, *On China*, 198.

¹⁴⁰ Kissinger, *On China*, 202

¹⁴¹ Kissinger, *White House Years*, 746.

¹⁴² Hoff, *Nixon Reconsidered*, 197.

Hoofdstuk III   Nixons invloed op toenadering tot China in het verdere verloop van Chinees-Amerikaanse verhoudingen

Nixons bezoek in 1972 doorbrak de decennia van stilte die de relatie tussen de Verenigde Staten en China tot dan toe had gekenmerkt. Hiermee zette hij een voorbeeld neer voor de presidenten die na hem kwamen.¹⁴³ In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de erfenis van Nixons toenadering. Allereerst zal hierbij de invloed van het bezoek op korte termijn worden geanalyseerd. In hoeverre was het bezoek van invloed op lopende situaties als het overleg met de Sovjet-Unie en de oorlog in Vietnam? Hierna worden de effecten op langere termijn bekeken. Hoe verliepen de latere diplomatieke interacties en in hoeverre werden die beïnvloed door Nixons initiële aanpak? Hierbij wordt in het bijzonder gekeken naar de verschuiving in het Amerikaanse perspectief tegenover relaties met China die ontstond sinds het gewelddadig neerslaan van het studentenprotest op het Tiananmenplein in Beijing in 1989. Hoe blijkt Nixons invloed in het latere verloop van Chinees-Amerikaanse verhoudingen?

3.1. De gevolgen van Nixons heropening op korte en lange termijn

Een van Nixons oorspronkelijke doelen, het verkrijgen van hulp van China in het beëindigen van de Vietnamoorlog, was in concrete vorm niet gelukt. China lijkt geen directe rol te hebben gespeeld in de uiteindelijke beëindiging van het conflict.¹⁴⁴ Indirect had het bezoek aan China echter wel effect op het verloop van de oorlog. Door de toenadering tot China was de Amerikaanse angst voor een actief militair ingrijpen van China in het conflict weggenomen. Hierdoor werd hun positie tegenover de Noord-Vietnamezen sterker en was een laatste militaire escalatie van het conflict makkelijker, wat ook gebeurde.¹⁴⁵ Door verder te beloven geen dominantie te zoeken in Azië verdween de ook dreiging van communistische expansie door China.¹⁴⁶

Ook de positie ten opzichte van de Sovjet-Unie leek verbeterd door de heropening. Hoewel Hoff stelt dat er geen bewijs is dat toenadering tot China direct

---

¹⁴³ J. Becker 'On China by Henry Kissinger – review', *The Guardian*, 21 mei 2011, <http://www.guardian.co.uk/books/2011/may/21/on-china-henry-kissinger-review> (13 augustus 2012).

¹⁴⁴ Warner, 'Nixon, Kissinger and the rapprochement', 781.

¹⁴⁵ MacMillan, *Nixon and Mao*, 271.; Mann, *About Face*, 50.

¹⁴⁶ Kissinger, *White House Years*, 1091.; Mann, *About Face*, 50.

invloed had op het overleg met de Sovjet-Unie,¹⁴⁷ kan het haast niet anders dan dat de nieuwe verhoudingen een rol hebben gespeeld op het verdere verloop van het SALT-overleg. Hoewel Dallek op zijn beurt wel erg stellig is in zijn bewering dat de toenadering met China direct leidde tot succes in het SALT-overleg een maand later,¹⁴⁸ was de politieke realiteit wel degelijk veranderd door het feit dat Nixon naar China was gegaan en moest ook de Sovjet-Unie rekening houden met een situatie waarin haar twee vijanden nu in contact waren.¹⁴⁹ De Koude Oorlog was door de heropening definitief veranderd '*from a bipolar into something more complex [...].*'¹⁵⁰

De heropening had, naast de nieuwe verhoudingen ten opzichte van de Sovjet-Unie, ook gevolgen voor China. Ondanks de concessies die de Verenigde Staten hadden gedaan ten opzichte van Taiwan, kwam het niet zover dat Taiwan daadwerkelijk aan de Volksrepubliek werd toegevoegd. Wel vormde de toenadering van de Verenigde Staten een belangrijke factor in de erkenning van China in de wereldgemeenschap, waardoor China de kans kreeg zich internationaal economisch en diplomatiek te ontwikkelen.¹⁵¹

Nixons belofte om binnen zijn tweede ambtstermijn normalisatie te laten plaatsvinden kon hij door zijn vroegtijdig aftreden in 1974 als gevolg van het Watergateschandaal niet waarmaken. Hij zadelde daarmee zijn opvolgers op met de gemaakte belofte.¹⁵² Uiteindelijk zou normalisatie pas in 1979 plaatsvinden. Nixons opvolger Gerald Ford hield Kissinger aan als minister van Buitenlandse Zaken, maar zag zich te weinig gesteund in de binnenlandse politiek om grote stappen te zetten in de buitenlandse politiek.¹⁵³ Hoewel Kissinger de onderhandelingen met China voortzette, ontstond er irritatie bij de Chinezen dat de volgende stap in het initiatief niet werd gezet.¹⁵⁴ Ford wist zich echter niet goed raad met China en in een bezoek dat hij in 1975 bracht toonde hij niet de finesse of het inzicht van Nixon in de prille relaties.¹⁵⁵

Tegelijkertijd speelde zich in China een machtsstrijd af. Mao werd steeds zeker en overleed in 1976. Zhou werd aan de kant geschoven¹⁵⁶. Zijn de facto opvolger Deng Xiaoping toonde zich positief tegenover relaties met de Verenigde Staten, terwijl

---

¹⁴⁷ Hoff, *Nixon Reconsidered*, 201.

¹⁴⁸ Dallek, *Nixon and Kissinger*, 300.

¹⁴⁹ Warner, 'Nixon, Kissinger and the rapprochement', 781.

¹⁵⁰ MacMillan, 'Nixon, Kissinger', 122.

¹⁵¹ Mann, *About Face*, 53.

¹⁵² Mann, *About Face*, 50.

¹⁵³ Ibidem, 56.; Kissinger, *On China*, 292.; MacMillan, *Nixon and Mao*, 327.

¹⁵⁴ Mann, *About Face*, 69.

¹⁵⁵ Mann, *About Face*, 71.

¹⁵⁶ Kissinger, *On China*, 303.

anderen deze relatie hevig bekritiseerden.¹⁵⁷ De alliantie met China kreeg intussen steeds meer een ondubbelzinnig anti-Sovjetaspect, waarbij ook het idee van militaire samenwerking ontstond.¹⁵⁸ Jimmy Carter, die in 1977 president werd, zette uiteindelijk de stap tot officiële erkenning van de Volksrepubliek. De Democraat Carter volgde hierbij, ook ten opzichte van Taiwan, de lijn die Nixon had ingezet.¹⁵⁹

Ronald Reagan zocht nog, zonder succes, naar een vorm om vast te houden aan officiële erkenning van Taiwan.¹⁶⁰ Onder hem en later onder George Bush veranderde de relatie met China van een verbond waarin een gedeeld belang in het vormen van een tegenwicht tegen de Sovjet-Unie de boventoon voerde, naar een neutraler verhouding waarbij de mate van partnerschap per situatie werd bekeken.¹⁶¹ Terwijl de Koude Oorlog tot een einde kwam begon China onder Deng Xiaoping een reeks hervormingen die een nieuw tijdperk van economische groei inluiden.¹⁶² Onder het presidentschap van Bill Clinton verschoof de als strategisch begonnen relatie met China definitief naar een samenwerking van een meer economische aard.¹⁶³

3.2 Nixons China-erfenis onder vuur

De manier waarop Nixon zijn heropeningsinitiatief vormgaf bleef de blauwdruk voor de omgang met China in latere jaren. Mann spreekt zelfs van een Nixon-Kissingerdogma.¹⁶⁴ Deze invloed op latere relaties wordt echter niet altijd als iets goeds gezien. Sommige auteurs zien de ontwikkeling van de relatie tussen de Verenigde Staten en China als alliantie tegen de Sovjet-Unie als onderdeel van Nixon en Kissingers beleid en beschuldigen hen er daarom van zo graag de *'China card'* tegen de Sovjet-Unie te willen spelen dat ze daar andere overwegingen door lieten ondersneeuwen.¹⁶⁵

Kissinger stelt echter dat het triangularisatiebeleid dat hem en Nixon voor ogen stond nooit tot doel had China simpelweg in te zetten als pressiemiddel tegenover de Sovjet-Unie. Nixon en Kissinger herkenden wel het gezamenlijke anti-Sovjetbelang, maar

---

¹⁵⁷ Kissinger, *On China*, 317.

¹⁵⁸ Mann, *About Face*, 58-59

¹⁵⁹ Kissinger, *On China*, 379

¹⁶⁰ Kissinger, *On China*, 380.

¹⁶¹ Ibidem, 394.

¹⁶² Ibidem, 395.

¹⁶³ Mann, *About Face*, 371.

¹⁶⁴ Mann, *About Face*, 50.

¹⁶⁵ Bernkopf Tucker, 'Taiwan Expendable?'; Friedman, 'Nixon as Scapegoat'.

toonden zich tijdens het eerste initiatief veel subtieler in de uitwerking daarvan dan hun opvolgers.¹⁶⁶ Daarbij kan wel gesteld worden dat dit vooral aan Nixon te danken was. Goh wijst erop dat de relatie met China al in 1973 een meer ondubbelzinnig anti-Sovjetkarakter kreeg, dus terwijl Kissinger nog betrokken was bij de China-onderhandeling maar dit onafhankelijker van Nixon deed.

Toch is er geen bewijs dat deze hang naar China in de driehoeksverhouding een reden was voor blindheid voor meer belangrijke zaken. De latere nadruk op de Sovjet-Unie in de relatie tussen de Verenigde Staten en China duidt er juist op dat Nixon en Kissinger terecht hadden ingeschat dat China inderdaad veel te winnen had bij een betere positie tegenover de Sovjet-Unie.¹⁶⁷

Een ander kritiekpunt op de erfenis van de werkwijze van Nixon en Kissinger vormt de geheimzinnige en gepersonaliseerde diplomatieke stijl. Mann stelt dat, hoewel hij toegeeft dat deze aanpak ten tijde van Nixon wel positieve effecten had gebracht, het voorbeeld dat hij daarmee gaf schadelijk is geweest voor de latere interactie met China. Diplomatie bedrijven met China behield volgens hem ten onrechte het imago van iets dat buiten de gevestigde orde en publieke opinie diende te worden voltrokken. Tijdens latere crises in de relatie tussen de twee landen, zoals na de Tiananmenopstand, zorgde dit volgens Mann voor onstabiele in het Chinabeleid door een gebrek aan draagvlak binnen de Verenigde Staten.¹⁶⁸

Ook bekritiseert Mann het stevast op Chinees grondgebied uitvoeren van onderhandelingen. Dit gaf volgens hem de Chinezen onnodig voordeel, doordat zij zo de voorwaarden van de ontmoetingen konden bepalen en de Amerikanen onder de indruk konden laten zijn van hun grootsheid.¹⁶⁹

Hoewel Nixon en Kissinger inderdaad in beide gevallen het voorbeeld gaven door hun werkwijze, moeten beide punten vooral gezien worden als kritiek op hun opvolgers. De stijl van geheimhouding en het buitenspel zetten van grote politieke organen als het ministerie van Buitenlandse Zaken vormde misschien niet een nette, maar uiteindelijk wel een succesvolle aanpak. Juist vanwege het fragiele karakter van de eerste stappen tot heropening had het initiatief baat bij Nixons obsessieve geheimhouding. Dat deze stijl later simpelweg aangehouden is, is eerder een bewijs van het feit dat Nixons directe

---

¹⁶⁶ Mann, *About Face*, 42, 59.

¹⁶⁷ Friedman, 'Nixon as Scapegoat'.

¹⁶⁸ Mann, *About Face*, 25.

¹⁶⁹ Mann, *About Face*, 52.

opvolgers niet dezelfde daadkracht toonden in het omgaan met China dan een aanklacht tegen Nixon.

Ook het afspreken op de condities van de Chinezen kan in ditzelfde licht worden gezien. Nixon initieerde de toenadering, dus was het begrijpelijk dat hij de Chinezen tegemoet kwam door op hun grondgebied af te spreken. Toch stelt Kissinger zelf interessant genoeg dat sentimentaliteit en bewondering inderdaad op de loer lagen in de toenadering. Hij ziet zelfs een combinatie van '*Chinese psychological skill and American sentimental recollection of a China that no longer existed*'¹⁷⁰ als een van de redenen dat het verbond kon ontstaan. Nixon en Kissinger toonden zich inderdaad vaak onder de indruk van het Chinese volk.¹⁷¹ Toch lieten ze op andere momenten duidelijk weten zich bewust te zijn van het zakelijke karakter van de toenadering. In een gesprek met Nixon in 1972, vlak voor het bezoek, benadrukt Kissinger dat, ondanks het feit dat hij de omgang met de Chinezen als prettiger ervaart dan die met de Russen, de Verenigde Staten '*[...] have to play this balance of power game totally unemotionally*'.¹⁷² Hoewel het niet met zekerheid is te zeggen dat dit ook daadwerkelijk gebeurde, is er geen bewijs dat het voordeel dat China had in het bepalen van de voorwaarden van de ontmoetingen en het indruk maken op de Amerikanen als gevolg van het uitvoeren van de onderhandelingen op hun grondgebied daadwerkelijk negatieve gevolgen heeft gehad op de onderhandelingspositie van de Verenigde Staten, tijdens of na Nixon.

Het meest recente aspect van de erfenis van Nixon dat onder druk is komen te staan vormt de pragmatische benadering.¹⁷³ Na het einde van de Koude Oorlog werd er steeds meer aandacht besteed aan mensenrechten en het ondersteunen van democratische hervorming in China.¹⁷⁴ Een keerpunt hierin vormde het gewelddadige neerslaan van het studentenprotest op het Tiananmenplein in Beijing in 1989. De gebeurtenis leidde tot een storm van protest in de Verenigde Staten. Een belangrijk gevolg was dat voorstanders van het actief bevorderen van mensenrechten het incident als aanleiding zagen voor de Verenigde Staten om druk uit te gaan oefenen op China in

---

¹⁷⁰ Kissinger, *White House Years*, 1090.

¹⁷¹ Nixon, *RN*, 572.; MacMillan, *Nixon and Mao*, 234.

¹⁷² Conversation Between President Nixon and his Assistant for National Security Affairs, February 15, 1972 3:09 – 6:10 p.m., Document 192, *Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume XVII, China, 1969–1972* (Washington D.C. 2005) <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d192> (13 augustus 2012).

¹⁷³ Mann, *About Face*, 72.

¹⁷⁴ Mann, *About Face*, 379.

het verbeteren van de situatie in het land.¹⁷⁵ President George Bush probeerde de spanning die daarop ontstond in de Chinees-Amerikaanse verhoudingen zoveel mogelijk te verzachten, waarbij hij in een bijna verontschuldigende manier uitlegde waarom de reacties in zijn land op het Tiananmenincident zo heftig waren.¹⁷⁶ Mann ziet de solitaire manier waarop Bush dit verzoenende contact uitvoerde daarbij ook in de traditie van eenzaam, geheimzinnig handelen die Nixon startte.

Hoewel Nixon en Kissinger nauwelijks als direct verantwoordelijk gezien kunnen worden voor de moeizame manier waarop mensenrechten een plaats verkregen in het Amerikaanse Chinabeleid, valt wel op dat ook Kissinger, hoewel hij zijn afschuw over het incident uitspreekt, ook begrip toont voor de moeizame situatie waarin Deng Xiaoping zich bevond ten tijde van het incident.¹⁷⁷ Ook hier geldt echter dat in de context waarin Nixon en Kissinger hun initiatief ontvouwden een meer pragmatische aanpak op zijn plaats was. Nixon en Kissinger waren daarbij ook volstrekt zelf helder over het feit dat hun beleid een puur pragmatische basis had.¹⁷⁸

3.3 Nixons Chinamodel in de eenentwintigste eeuw

Het einde van de Koude Oorlog en de schok van Tiananmen betekenden volgens Mann het definitieve einde van de toepasbaarheid van het Nixon-Kissingermodel op de relaties met China.¹⁷⁹ Ook Kissinger zelf zag het verbond zoals hij en Nixon het bewerkstelligd hadden als mogelijk tijdelijk. De samenwerking kon voortbestaan op gronden van wederzijdse belangen en afhankelijkheid, maar zodra China de Verenigde Staten niet langer nodig zou hebben, kon er wel eens een einde komen aan de samenwerking.¹⁸⁰ In de eenentwintigste eeuw is de Sovjetdreiging, de belangrijkste bindende factor in de vernieuwde Chinees-Amerikaanse verhoudingen, verdwenen. Tegelijkertijd is China sinds de hervormingen van Deng Xiaoping economisch en militair een steeds sterkere wereldmacht geworden. De heropening zoals Nixon hem regisseerde kan in retrospect dus inderdaad gezien worden als vooral passend bij de realiteit van de Koude Oorlog. Juist daarom moet Nixons aanpak niet langs de meetlat van de hedendaagse situatie

---

¹⁷⁵ Kissinger, *On China*, 412.

¹⁷⁶ Kissinger, *On China*, 417.

¹⁷⁷ Ibidem, 421.

¹⁷⁸ Mann, *About Face*, 370.

¹⁷⁹ Mann, *About Face*, 378.

¹⁸⁰ Kissinger, *White House Years* 1090.

gelegd worden. Huidige en toekomstige leiders zullen hun eigen draai moeten geven aan de verhouding met China, waarbij andere vragen spelen. Democratie, mensenrechten en economische concurrentie vereisen een andere aanpak dan de meer strategische doeleinden die voor Nixon en Kissinger golden.

Michael Jay Friedman stelt echter dat, ondanks dat zaken als mensenrechten een onlosmakelijk onderdeel zijn geworden van de discussie over het Chinabeleid, er op het moment geen eenduidige Amerikaanse mening is over de te volgen aanpak. Hij benadrukt daarbij dat China intussen wel een strategische aanpak bezigt op het internationale speelveld. Ondanks de veranderde realiteit suggereert hij dan ook dat de daadkracht en effectiviteit van Nixons realpolitik met betrekking tot China in de nabije toekomst wel weer eens van pas zou kunnen komen.¹⁸¹ De les zou daarbij kunnen zijn dat de strategische en realistische benadering van Nixon en Kissinger juist een uitkomst kan bieden in de benadering van een land dat op zoveel vlakken zo fundamenteel anders lijkt dan de Verenigde Staten. Kissinger, op zijn beurt, stelt in een artikel uit 2012 dat de Verenigde Staten niet op angstige wijze China moet proberen te beperken of veranderen. De Verenigde Staten kan er beter voor zorgen dat hun eigen positie verbetert door binnenlandse problemen aan te pakken, vind Kissinger.¹⁸² 'Nixinger' China-beleid in de eenentwintigste eeuw lijkt er dus vooral uit te bestaan zich niet naar buiten, maar naar binnen te richten.

3.4 Conclusie

Nixons toenadering tot China bleek al snel de verhoudingen in de wereld definitief te hebben veranderd. De invloed op Vietnam en de Sovjet-Unie was misschien niet zo direct als Nixon in eerste instantie had gehoopt, maar in beide gevallen had de door heropening ontstane nieuwe wereldorde indirect effect op het verdere verloop. Na enkele jaren van onduidelijkheid over het verdere verloop van de Chinees-Amerikaanse relaties, waarbij de verhouding van het verbond langzaam een meer anti-Sovjetkarakter kreeg, werden onder Carter in 1979 de diplomatieke relaties officieel genormaliseerd. De manier waarop Nixon zijn heropening had aangepakt bleef daarbij de norm voor presidenten na hem, wat uiteindelijk ook voor kritiek zorgde. De door

---

¹⁸¹ Friedman, 'Nixon as Scapegoat'.

¹⁸² H. A. Kissinger, 'The Future of U.S.-China Relations', *Foreign Affairs* 91:2 (2012) 44-55.

Nixon en Kissinger gebruikte stijl van geheimhouding en persoonlijke diplomatie werd als schadelijk gezien voor een effectief Chinabeleid. Daarnaast zouden de Verenigde Staten teveel China voordeel hebben gegeven door, zoals Nixon het voordeed, steeds op Chinese bodem te overleggen. Ook vond men het gebrek aan aandacht voor morele zaken als mensenrechten een groot hiaat in het China-beleid. Dit laatste kritiekpunt bereikte zijn hoogtepunt na het Tiananmenincident in 1989.

Hoewel er inderdaad veel voor gezegd kan worden dat beide aspecten van Nixons diplomatie ten opzichte van China niet meer passen bij de hedendaagse situatie, kan deze kritiek niet met terugwerkende kracht op Nixon worden toegepast. Nixon initieerde zijn heropening in een Koude Oorlogsituatie, waarbij juist zijn realpolitik er voor kon zorgen dat het initiatief slaagde. Nu de Koude Oorlog ten einde is en China economisch en militair meer gelijkwaardig is met de Verenigde Staten dan in de tijd van Nixon, is het logisch dat er andere vragen over zaken als mensenrechten beantwoord moeten worden. Hoewel de pragmatische aanpak van Nixon en Kissinger niet passend is om deze vragen te beantwoorden, kan het strategische aspect van hun diplomatie vandaag de dag nog een waardevolle inspiratie zijn.

Nixons invloed op het vormgeven van heropening blijkt dus niet alleen uit de gevolgen die het op korte termijn had op de bestaande wereldsituatie, maar ook het feit dat zijn aanpak en die van Kissinger, ondanks latere kritiek, jarenlang de blauwdruk bleef voor Chinees-Amerikaanse verhoudingen.

Conclusie

Uit zowel het aanlooproces, het bezoek in 1972 als het verdere verloop van Chinees-Amerikaanse verhoudingen blijkt dat Nixon als persoon in hoge mate bepalend was voor de vormgeving van de heropening van relaties met China.

Nixons invloed uitte zich tijdens het proces dat leidde tot zijn bezoek in de manier waarop Nixon in hoog tempo zijn ideeën omzette in een concreet en succesvol initiatief. Dit lukte Nixon als gevolg van een combinatie van een sterke, visionaire en snel gerijpte overtuiging en een gewiekste politieke stijl, waarbij Nixons de omstandigheden optimaal benutte. Na steeds concretere ideeën ten toon te spreiden over zijn wens tot heropening, zette Nixon als president een proces van toenadering in gang dat uiteindelijk leidde tot een beëindiging van ruim twintig jaar bevroren contacten. Gedreven door een mengeling van redenen, waarbij zowel inzicht in internationale processen, strategische overwegingen, een kans om invloed uit te oefenen op de Sovjet-Unie en de Vietnamoorlog als internpolitieke drijfveren meespeelden, wist Nixon met zijn eigenwijze stijl in korte tijd zijn initiatief van de grond te brengen. Hoewel zowel zijn mening dat toenadering noodzakelijk was als de redenen die hij er voor had niet nieuw waren, was de daadkrachtige manier waarop hij deze overtuiging omzette in beleid wel uitzonderlijk. Omstandigheden als een veranderd politieke klimaat, waarbij anticomunistische gevoelens minder sterk leefden dan voorheen, en zijn reputatie als anti-communist, wist Nixon daarbij doelmatig uit te buiten. Hoewel Nixon de architect was van het China-initiatief en zijn veiligheidsadviseur Kissinger daarbij een uitvoerende rol speelde, werd ook Kissinger door zijn gepassioneerde toewijding aan het initiatief langzaam onlosmakelijk verbonden met de toenadering.

Nixons invloed blijkt verder uit het succes van het bezoek zelf, waarbij Nixon op capabele wijze de onderhandelingen uitvoerde, gecombineerd met een zeer pragmatische aanpak. Door met oog voor symboliek en retoriek zowel de Amerikaanse belangen duidelijk te maken als de Chinezen tegemoet te komen, wist hij het initiatief handig door diplomatieke valkuilen te loodsen. Taiwan was hierbij de meest controversiële kwestie, maar voor Nixon bleek het probleem er uiteindelijk vooral in te liggen hoe hij zijn bereidheid om hierin grote concessies te doen kon verdoezelen voor zijn critici. Nixon kon hierbij niet alleen makkelijk over Taiwan, maar ook over de ideologische verschillen tussen de Verenigde Staten en China heen stappen door zijn

pragmatische en strategische insteek. Ondanks Nixons effectieve uitvoering was het slagen van het initiatief voor een groot deel afhankelijk van de houding van de Chinezen. Doordat China eveneens duidelijke belangen had in betere relaties met de Verenigde Staten, in het bijzonder als beveiliging tegen de Sovjet-Unie, waren zij bereid Nixon te ontvangen en mee te werken aan het initiatief.

Tenslotte blijkt Nixons bepalende invloed uit het verdere verloop van de Chinees-Amerikaanse verhoudingen na het bezoek, waarbij het effect van het bezoek zowel merkbaar was op korte termijn als in de manier waarop latere Chinees-Amerikaanse diplomatie werd uitgevoerd. Niet alle doelen van Nixon werden direct behaald op de manier die hij had beoogd, maar de verandering in de wereldorde had zijn weerslag op het verloop van bestaande kwesties zoals de Vietnamoorlog en onderhandelingen met de Sovjet-Unie. Na de normalisatie in 1979 bleef ook in het latere verloop van de Chinees-Amerikaanse verhoudingen de specifieke manier waarop Nixon zijn initiatief had uitgevoerd de norm voor de interactie met China. Hierop kwam geleidelijk kritiek, waarbij met name de geheimzinnige stijl en de pragmatische insteek als negatief werden ervaren. Hoewel Nixon inderdaad de basis had gelegd voor deze manier van omgaan met de relaties met China, ontplooidde hij zijn toenaderingsinitiatief in een fundamenteel andere situatie. Sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie en de veranderde economische positie van China spelen hebben onderwerpen als mensenrechten en economische en militaire rivaliteit de plaats ingenomen van Koude Oorlog-vraagstukken, waardoor de noodzaak is ontstaan voor een nieuwe benadering. Anderzijds bestaat er in de huidige Amerikaanse houding tegenover China dusdanig veel ambivalentie dat er ook vandaag de dag plek is voor het strategische inzicht waarmee Nixon destijds de heropening van relaties met China tot een feit maakte.

Nixons persoonlijke aanpak, als gevolg van zijn overtuiging dat juist hij heropening met China een realiteit kon maken, was dus van grote invloed op het vormgeven van het China-initiatief. Dit toont dat een Amerikaanse president door visionair te zijn, het politieke apparaat slim te bespelen of zelfs te passeren en over de juiste kwalificaties te beschikken, in hoge mate als persoon invloed kan hebben op de uitkomst van een initiatief in de buitenlandse politiek. Hoewel deze solitaire aanpak bij het zetten van de eerste heropeningstappen met China zelfs als cruciaal in het slagen van het initiatief gezien kan worden, blijkt vooral uit het verdere verloop van Chinees-Amerikaanse verhoudingen dat een presidentgerichte aanpak ook problematisch kan

zijn. Juist omdat het slagen van de heropening zo nauw verbonden was aan de persoonlijke aanpak van Nixon, bestond er na het einde van zijn betrokkenheid nauwelijks een draaiboek, bureaucratische implementatie van het beleid of zelfs maar een breed gedragen begrip van de aard van de relaties met China. Daar presidenten als Ford en Carter die na Nixon kwamen niet dezelfde persoonlijke toewijding toonden als Nixon, maar wel de persoonlijke aanpak doorzetten, leidde dit er toe dat latere relaties met China vaak moeizaam verliepen. Het Tiananmenincident toonde dat ook ten opzichte van de binnenlandse publieke opinie een persoonsgerichte aanpak problematisch kan zijn, doordat een persoonlijk beleid geen ruimte biedt voor een breed draagvlak. Hoewel op korte termijn een persoonsgerichte aanpak dus effectief kan zijn, vormt het binnen de Amerikaanse regeringsstructuur, waarbij een president maximaal acht jaar in het Witte Huis kan zitten, een slechte basis voor effectief en consistent beleid.

Bibliografie

Primaire bronnen:

Foreign Relations of the United States

Conversation Between President Nixon and his Assistant for National Security Affairs, February 14, 1972, 4:09–6:19 p.m., Document 192, *Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume XVII, China, 1969–1972* (Washington D.C. 2005) <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d192> (13 augustus 2012).

Conversation Between President Nixon and his Assistant for National Security Affairs, February 15, 1972 3:09 – 6:10 p.m., Document 192, *Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume XVII, China, 1969–1972* (Washington D.C. 2005) <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d192> (13 augustus 2012).

Memorandum of Conversation, March 1, 1972, 12:30 p.m., Document 205, *Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume XVII, China, 1969–1972* (Washington D.C. 2005) <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d192> (13 augustus 2012).

Memorandum of Conversation, Beijing, February 17–18, 1973, 11:30 p.m. – 1:20 a.m., Document 12, *Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume XVII, China, 1973-1976* (Washington D.C. 2007) <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d205> (13 augustus 2012).

National Security Archive

Memorandum of Conversation, October 21, 1971, 10:30 a.m. – 1:45 p.m., Electronic Briefing Book No. 17, *National Security Archive: Negotiating U.S.-Chinese Rapprochement*, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB70/doc11.pdf> (13 augustus 2012).

- Memorandum of Conversation, February 21, 1972, 2:50 – 3:55 p.m., Electronic Briefing Book No. 18. *National Security Archive: China and the United States: From Hostility to Engagement, 1960-1998*, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB19/05-01.htm> (13 augustus 2012).
- Memorandum of Conversation, February 22, 1972, 2:10 p.m. – 6:00 p.m., Document 2, *National Security Archive: Record of Historic Richard Nixon-Zhou Enlai Talks in February 1972 Now Declassified*, http://www.gwu.edu/~nsarchiv/nsa/publications/DOC_readers/kissinger/nixzhou/12-05.htm (13 augustus 2012).
- Memorandum of Conversation, February 24, 1972, 5:15 p.m. – 8:05 p.m., Document 4, *National Security Archive: Record of Historic Richard Nixon-Zhou Enlai Talks in February 1972 Now Declassified*, http://www.gwu.edu/~nsarchiv/nsa/publications/DOC_readers/kissinger/nixzhou/14-11.htm (13 augustus 2012).

Overig

- Nixon, RN, 281-282.; Gesprek tussen Nixon, Barend Biesheuvel, Alexander Haig, en J. William Middendorf, 26 januari 1972, Conversation Number: 656-10 Excerpt 1 (1:24), *Nixon Presidential Library & Museum*, 'Nixon's trip to China', <http://www.nixonlibrary.gov/virtuallibrary/tapeexcerpts/chinatapes.php> (12 augustus 2012).

Literatuur:

- Atken, J. *Nixon: A Life* (Washington 1993).
- Becker, J. 'On China by Henry Kissinger – review', *The Guardian*, 21 mei 2011, <http://www.guardian.co.uk/books/2011/may/21/on-china-henry-kissinger-review%20> (13 augustus 2012).
- Bernkopf Tucker, N., 'Taiwan Expendable? Nixon and Kissinger go to China', *The Journal of American History* 92:1 (2005).
- Breslin, S., *Mao* (Essex 1998).

- Chang, G.H., *Friends and Enemies: The United States, China, and the Soviet Union, 1948-1972* (Stanford 1990).
- Dallek, R., *Nixon and Kissinger* (New York 2007).
- Friedman, M.J., 'Nixon as Scapegoat, Even on China', *Orbis* 44:4 (2000) 647-665.
- Geoffrey, W., 'Nixon, Kissinger and the rapprochement to China', *International Affairs* 83:4 (2007) 763-781.
- Goh, E., 'Nixon, Kissinger and the "Soviet Card" in the U.S. Opening to China, 1971-1974', *Diplomatic History* 29:3 (2005) 475-502.
- Hoff, J., *Nixon Reconsidered* (New York 1994).
- Humes, J.C. en J.D. Ryals, J.D., *"Only Nixon": His Trip to China Revisited and Restudied*, (New York 2009).
- Kissinger, H.A., 'The Future of U.S.-China Relations', *Foreign Affairs* 91:2 (2012) 44-55.
- Kissinger, H. *White House Years* (Boston 1979).
- Ladley, E., *Nixon's China Trip* (Lincoln 2002).
- MacMillan, M., 'Nixon, Kissinger and the Opening to China', in: F. Logevall en A Preston (ed.), *Nixon in the World* (Oxford 2008).
- MacMillan, M., *Nixon and Mao: The Week that Changed the World* (New York 2007).
- Mann, J., *About Face: A History of America's Curious Relationship with China, from Nixon to Clinton* (New York 2000).
- Moorstein, R. en Abramowitz, M., *Remaking China Policy: US-China Relations and Governmental Decisionmaking* (Cambridge 1971).
- Nixon, R., *RN: The Memoirs of Richard Nixon* (New York 1978).
- Pollack, J.D., 'The Opening to America', *The Cambridge History of China, Vol. 15, The People's Republic, Part 2: Revolutions within the Chinese Revolution* (Cambridge 1991).
- Varg, V.A., *The Closing of the Door: Sino-American Relations 1936-1946* (East Lansing 1973).

Documentaires:

PBS, 'Kissinger Video Interview' , *Nixon's China Game*,

<http://www.pbs.org/wgbh/amex/china/sfeautre/kissinger.html#> (12 augustus 2012).

Assignment: China - The Week that Changed the World, 31 januari 2012,

<http://china.usc.edu/ShowArticle.aspx?articleID=2672&> (13 augustus 2012).